

VERSLAG

VAN HET

VERHANDELDE IN DE EERSTE VERGADERING

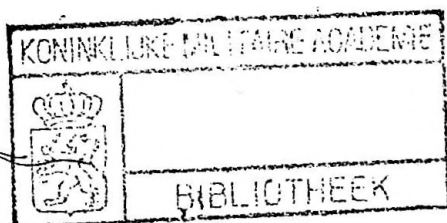
VAN

DE VEREENIGING

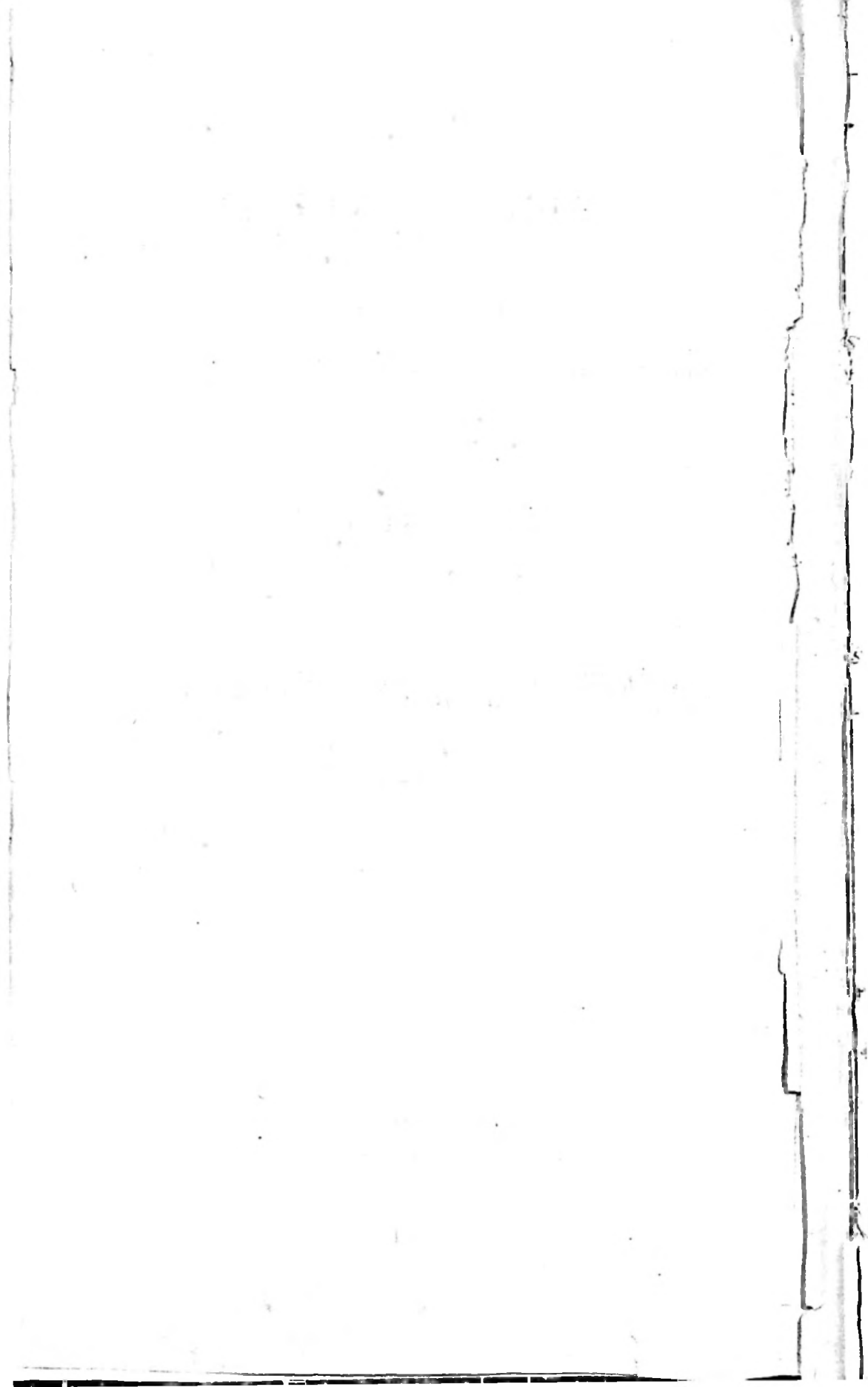
TER

BEOEFENING DER KRIJGSWETENSCHAP,

gehouden te 's Gravenhage, den 6 October 1865.

150
's GRAVENHAGE,
C. VAN DOORN & ZOON.
1865.

VERSLAG.

Tegenwoordig: 94 leden.

(*) De *Voorzitter* opent de Vergadering met de volgende toespraak:

Van harte welkom, Mijne Heeren! op deze onze eerste vergadering; ontvang den dank van het bestuur, dat door slechts weinigen uit uw midden gekozen, zich niettemin mogt verheugen in het vertrouwen, geopenbaard door de toetreding van zoovelen; onzen dank voor de belangstelling in het ons voorgestelde doel, blijkbaar heden avond uit Uwe talrijke opkomst.

Vergunt mij, alvorens onze eigenlijke werkzaamheden aan te vangen, U met een enkel woord te wijzen op het doel, dat met de oprigting dezer Vereeniging werd beoogd; dat doel, M. H., laat zich in weinige woorden omschrijven; reeds werd het U bij onze eerste oproeping bekend gemaakt; dat doel is: het opwekken van belangstelling in krijgskundige wetenschappen; het opheffen der onverschilligheid die ten dezen nog vrij algemeen hier te lande bij niet-militairen bestaat. — Vergeef het M. H., ter wille van den eenigzins militairen tint die zich onwillekeurig hecht aan eene Vereeniging, gewijd aan krijgskundige aangelegenheden,

---

(*) De eerste Vergadering der *Vereeniging ter beoefening der krijgswetenschap*, te 's Hage opgericht, werd op den 6den October 1865 door mij, met de bovenstaande voorafsprak geopeud. De inhoud daarvan kwam mij niet belangrijk genoeg voor om in het minst te hebben kunnen voorzien, dat het in druk verschijnen daarvan zoude verlangd worden. Dat beleefd verzoek heb ik gemeend niet te mogen afslaan. Het onverwachte daarvan moge evenwel ter verontschuldiging strekken voor een vorm, uitsluitend ingerigt voor mondelinge voordragt.

Ik neem deze gelegenheid tevens waar om regt te doen wedervaren aan de zeer gegronde opmerking, mij door Dr. JONCKBLOET gemaakt, dat niet alleen de Heldendaden van het Nederlandsche leger, maar ook die van ons zeewezen op uitmuntende wijze zijn geboekstaafd, en wel in het bekende werk van den heer J. C. DE JONGE, en dat tal van letterkundigen uitstekende bladzijden hebben gewijd aan de krijgsgedaden van het voorgeslacht. Voornamelijk echter doelde ik, bij het gesprokene op blad. 8, op de geringe hulp en medewerking in lateren tijd hier te lande verleend, door zoo vele uitstekende mannen, werkzaam op hetzelfde gebied, als de meeste der door mij genoemde buitenlandsche geleerden.

's Hage, 7 October 1865.

D.

zoo ik hier zeer ronde woorden sprak en nog spreken moet, vooral tot U, M. H. hooggeschatte en zeer gewenschte niet-militaire leden dezer Vereeniging. Ik herhaal het: hoogstlofwaardige uitzonderingen, waarvan Uwe tegenwoordigheid op deze plaats getuigt, niet voorbijgezien, er heerscht hier te lande bij niet-militairen in het algemeen, eene betreurenswaardige onverschilligheid omtrent militaire zaken. Er heerscht onbekendheid, onverschilligheid, omtrent de eenvoudigste bijzonderheden, die het krijgswezen betreffen, omtrent onze instellingen, huishouding en verpleging; omtrent onze terminologie, onze gebruiken; omtrent hetgeen voor ons nog poësie en illusie is kunnen blijven.

Het is bijna een axioma in 's lands vergaderzalen geworden, om, bij voldoende kennis ter beoordeeling van de meest uitéénloopende onderwerpen, zich omtrent krijgskundige vraagstukken oningewijd, als van zelf sprekend incompetent te verklaren.

Mag zulk een toestand voortduren, als die nadeelig kan werken op 's lands belangen, als die nadeelig terugwerkt op het leger? Niemand Uwer toch zal hierop Ja! zeggen.

Of wel: moeten wij ons dien toestand getroosten, als ware die een noodzakelijk uitvloeisel van onze grondwettige instellingen? Ook dit ontkennen wij M. H., en laat ons vlugtig deze bedenking onderzoeken.

Uit den aard der zaak zijn alle grondwetten eenigzins stroef, koud, lakonisch gesteld; zoo dan ook de onze. De hoogste Staatsmagt, de Justitie, bijv. besprekende, onthoudt de Grondwet zich in het daaraan gewijde hoofdstuk van eenige appreciatie; geene lofrede op het Regt, noch op de Regtvaardigheid. *Er wordt*, zegt art. 145, *alom in de Nederlanden regt gesproken, in naam des Konings*; maar nergens voor Nederlanders een wenk om regtvaardigheid als eene deugd te huldigen, om gehoorzaamheid aan de wet als een pligt te betrachten.

In Hoofdst. VI wordt, en zeer gelukkig, aan een ieder volkomen vrijheid van godsdienst gewaarborgd; maar nergens eenige opwekking tot godsdienstzin.

Zoo ook geen spoor van eenigen aandrang om 's lands finantiën als het gemeenschappelijk kapitaal onzer huishouding te behartigen; geene opwekking tot toewijding aan 's lands schatkist bij het Hoofdst. *Finantiën*, en evenmin eenige opwekking bij dat

van den *Waterstaat*, om met krachtig beleid eendragtig zamen te werken ter beteugeling van een element, onzen eeuwigen erf-vijand, in tijd van nood onze bondgenoot.

Bij het Hoofdst. Onderwijs en Armbestuur lezen wij: *dat deze het voorwerp zijn van de aanhoudende zorg der Regering*; doch geene aanbeveling tot het aankweeken van kennis, of tot het be-toonen van liefdadigheid; van *burgerpligten*, geen woord; van den pligt om trouw ter stembus te gaan; van den pligt om de gulden spreuk der vaderen te behartigen en door eendragt magtig te zijn, nergens eenig spoor; nergens vooral wordt de meerdere of mindere belangrijkheid van eenen pligt in vergelijking met die van andere beoordeeld; en dit lakonismus is zeker goed gezien;..... doch, ik vergat ééne plaats — het is waar, op die ééne plaats wordt den Nederlanders één pligt voor oogen gehouden; wordt de belangrijkheid van dien pligt zelfs *boven* die van andere gesteld; wordt die pligt grondwettig uitgesproken een *der eerste* te zijn, en, *dien* eersten pligt, wie zou het verwacht hebben! wij treffen dien aan in den aanhef van Hoofdst. VIII: *van de defensie*, alwaar wij in art. 177 lezen: *Het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied, blijft een der eerste pligten van alle ingezetenen.*

Ik vraag het U in gemoede M. H.: stelt U een vreemdeling voor, onbekend met onze Grondwet, maar hier gekomen om onze zeden, gewoonten, onzen aanleg, onze liefhebberijen te bestude-ren; een' vreemdeling, weldra geheel te huis in de wettelijke rege-ling van ons onderwijs, van onze scholen; bekend met ons militair wetboek, met onze meest gelezen nieuwsbladen, met de oefenin-gen onzer Schutterijen, met de opvoeding en met de uitspannin-gen onzer jeugd, met onze volksspelen, vermakelijkheden en bij-eenkomsten, met zóó veel dat ik niet behoef te noemen, en wat dunkt U, zou die vreemdeling, zoudt Gij zelf wel immer in de verste verte zijn gekomen tot de slotsom, dat de Hoogste Wet in Nederland, het dragen der wapenen (zonder *wapenhandel* een zin-ledig denkbeeld) als een eersten pligt beschouwt; dien pligt alleen en als een der eerste noemt?

Aan onze Grondwet mogen wij dus geen verwijt maken van onze onverschilligheid en onbekendheid omtrent krijgskundige aangelegenheden; integendeel. Maar zien wij veeleer ook hier niet

weder bevestigd, dat de mensch wetten maakt ter zijner bescherming en ondersteuning, tot handhaving van orde en vrijheid in de maatschappij; maar dat die wetten, van menschelijken oorsprong, weinig kracht bezitten, weinig vermogen, zoo de mensch zelf die wetten niet ondersteunt, niet handhaaft en beschermt.

De oorzaak dier onverschilligheid ligt dan in onzen landaard, hoor ik U zeggen; wij houden niet van militaire vertooningen, en hierin, M. H., stem ik geheel met U in, mits Gij er dadelijk en wel uitdrukkelijk bijvoegt, dat die zelfde landaard, wanneer werkelijk het gevaar voor de deur staat, als het ware eene geheele verandering ondergaat, dat dan, maar helaas ook dan eerst, vrijwilligers als uit den eenmaal zoo duur gekochten grond opkomen, en voorzeker dit is eene zeer gelukkige, eene zeer schoone eigenschap; maar, mogen wij *daárop* onze weinige belangstelling in tijd van vrede, dat is in den voorbereidingstijd, gronden? Mogen niet-militairen *daárom* vreemdeling blijven in al wat krijgssaken betreft? Ik geloof het niet M. H., want sinds Haarlem, Leiden, Aardenburg, Groningen, ja zelfs sinds 1831 zijn de tijden zeer veranderd. Wetenschap en nijverheid hebben een' verbazenden invloed uitgeoefend ook op militair gebied. Voornemen en handeling volgen elkander met stoomsnelheid op; beraadslagen en verdedigen zullen voortaan slechts door eene elektrische ontlading mogen gescheiden zijn. Welligt wijst Gij mij op de geestdrift onzer Schutterijen in 1830, — M. H., zoo iemand, zoo erken ik die; die geestdrift, zij behoort tot mijne schoonste herinneringen, want onder haren verwarmenden gloed ving mijne militaire loopbaan aan; die geestdrift kan over veel zegepralen, over vele gebreken, over gebrekkige organisatiën, des noods over gebrekkige wapenen, maar zij kan niet alles vergoeden; en, vergeten wij het toch niet: in 1830 en 31 waren spoorwegen, telegrafen en groote oorlogstoomschepen onbekende nieuwigheden, en hoe treffend die geestdrift, dat algemeen te wapen loopen ook ware, in één opzigt leverden zij later eene keerzijde, want thans doet de herinnering daaraan wel eens onze weerbaarheid te hoog schatten.

In 1830 was de houding onzer natie, die als één man op de roepstem van haren Vorst te wapen liep, voorbeeldig, bewonderingswaardig; maar die goede wil werd wel op eene langdurige, maar bij hare eerste opwelling niet op eene, krijgskundig ge-

sproken, zware proef gesteld. Onze vrijwillige korpsen, onze schutterijen werden eerst geruimen tijd na 1831 beproefde, geharde veldsoldaten, bestand tegen langdurige marschen en vermoeijenssen, gewoon aan den eigenaardigen toestand van den soldaat te velde, gewoon aan de huishouding en verpleging bij een leger.

Zal ons in het vervolg weder zoo veel tijd van beraad, van oefening en van bezinning gelaten worden? Wie Uwer durst dit verzekeren.

Wij zijn veelal gewoon ons te beroepen op Engeland en op Engelsche voorbeelden; M. H. zou hierin soms niet eenige overdrijving bestaan, voor zoover althans, als wij Engelsche gebruiken, wetten, organisatiën en andere instellingen, zonder veel voorbehoud op Nederlandschen bodem zouden willen overbrengen; en zou ook Engeland, ons in dit opzigt niet wederom het bewijs leveren, dat de letter der wet minder gewigt heeft, dan de wijze waarop de wetten worden nageleefd, minder afdoet, dan de volksgeest die bezieling aan die wetten schenkt?

Doch hoe dit ook zij: zoo er in één land burgerzin heerscht, in de edelste beteekenis van dat woord, en praktisch nut gewaardeerd wordt, is het dan niet in Engeland? En wat zien wij daar gebeuren? In volle vrede, is daar geestdrift ontgloeid en blijven gloeijen voor vrijwilligen wapenhandel, niet in naam, niet om schijnvertooning, niet op papier, maar in echt praktischen zin; de hoogste standen der maatschappij stellen belang in die oefeningen, wonen die bij, en in eene Vergadering als deze zal ik wel niet met bewijzen en voorbeelden behoeven te staven, hetgeen velen Uwer welligt met eigen oogen aanschouwden, of hetgeen elke Engelsche Illustratie of Nieuwsblad ons gedurig beschamend komt herinneren. Laat ik volstaan met te herhalen, wat mij in Engeland door meer dan één zeer hooggeplaatst militair gezegd werd: „onze legerorganisatie is in vele opzigten gebrekkig, maar de *Volunteers*, zie daar onze kracht!”

In Engeland, in Frankrijk en in andere landen stellen bovendien industrielen en geleerden belang in militaire onderwerpen; de nijverheid biedt daar de hand aan zee- en landmagt, en geleerden als EULER, HUTTON, LOMBARD, LA PLACE, ARAGO, MONGE, POISSON, DUMAS, de Scheikundige THIERS, MANDAR, BEZOUT, LE GENDRE, SAVART, DUPIN, en zoo velen meer achten het niet beneden hunne roeping of

bezigen wij het juiste woord: achten het *tot* hunne roeping, om, ofschoon geene militairen, hunne kennis niettemin dienstbaar te maken aan de bevordering van de Krijgswetenschap. Ontslaet mij M. H., van de treurige tegenstelling in ons land te gewagen. Slechts het wederverwijt kan het leger niet treffen, want niet gering is het aandeel, dat ons zoo dikwijls improductief genoemd leger heeft, in het verspreiden van kennis ook op niet-militair gebied.

Het zou echter onregtvaardig en ondankbaar zijn M. H., zoo ik niet van ééne schitterende uitzondering gewaagde, en niet regt deed wedervaren aan hem, die in wegslependen stijl en in gloeiende bewoordingen het eerst Nederlandsche Heldendaden beschreef; aan hem, die dezen avond onze Vereeniging met zijne tegenwoordigheid vereert en er zeker met genoeg getuige van is, dat velen zijner oud-leerlingen hier wetenschappelijke ontwikkeling trachten te bevorderen.

Zal nu Uwe Vereeniging dien toestand, die onverschilligheid doen ophouden, vraagt wellicht eenige of menige spotter? — M. H. zoo ver gaan onze illusiën niet; maar het opwekken van eenige belangstelling, het wellicht eenigzins verminderen van het aantal onverschilligen, of is dit nog te veel gezegd, dan het teggengaan van toenemende onverschilligheid, ziedaar dan aanvankelijk onzen stoutsten wensch. Is die verwachting nu te hoog gestemd?

Geen oplossen, geen beslissen van toch telkens wederkeerende vraagstukken, maar onderlinge bespreking en daardoor betere beoordeeling van krijgczaken, ziedaar wat wij meenen eenigzins te zullen kunnen bevorderen.

De tijden zijn voorbij, waarin eenige wetenschap een gesloten boek, eenig beroep een gesloten huis waren.

Betere, meer algemeene beoordeeling van krijgzaangelegenheden zoude het invoeren van betere instellingen zoo al niet afdwingen, dan toch bevorderen en voor hooger hand gemakkelijker kunnen maken.

Meerdere bekendheid met wederzijdsche belangen en inzichten zou meerdere samenwerking kunnen doen ontstaan.

Zou uit meerdere belangstelling in de oefeningen van het leger niet eenige meerdere samenwerking van Schutterij en leger kunnen geboren worden, zoo als dit op enkele plaatsen in ons va-

derland reeds werkelijk wordt waargenomen? — Zouden daardoor met den tijd, niet eenige der hinderpalen ligter of te eer kunnen worden opgeruimd, die nu nog veelal werkelijk praktische oefeningen op groote schaal van zee- en landmagt in den weg staan?

Dikwijls wordt er gewezen op dit of dat land, waar volkswaapening het hoofd-element der weerbaarheid uitmaakt; — driewerf gelukkig M. H. het land, waar de volksaard dit mogelijk maakt; maar waarmede dan aan te vangen, aannemende dat dit voor ons land mogelijk en wenschelijk ware. Met bezuiniging of afbreking van het bestaande? of, met pogingen om krijgshaftige gezindheid nationale gezindheid te doen worden?

Nog eens M. H., door onze Vereeniging alleen, zullen wij dat alles niet bereiken, maar moet er daarom nu nimmer eenige poging gewaagd worden, tot een begin van een begin.

Maar zullen dan alleen niet-militairen uit onze Vereeniging nut kunnen trekken? Neen M. H. ook wij militairen zullen veel kunnen leeren; wij zullen leeren zaken uit verschillende, uit andere, meer algemeene oogpunten te beschouwen; in wetenschappen, waarin wij nagenoeg vreemdelingen zijn, zult Gij ons voorlichten; wij zullen leeren op regt humane wijze, meeningen tegenover meeningen te stellen; wij zullen steeds met hart en ziel, met volle toewijding krijgsman blijvende, door den omgang met verlichte, vooruitstrevende mannen, en krijgsman en staatsburger leeren zijn. Het voorwaarts is immers ons beider streven? Wij zullen meer leeren inzien dat het leger van het kleine Nederland, om waarlijk krachtig te zijn, kracht, steun en wortel moet vinden in de sympathie en belangstelling der natie. Staatsburgers, zee- en landmagt zullen elkander hier de hand reiken, intellectuele hulp verleen; de letter van de grondwet in art. 177 willen wij in ernstigen zin opvatten. — M. H. laat ons daar allen krachtig toe medewerken!

En nu ten slotte nog een woord over de inrigting onzer Vereeniging. M. H. ik heb het reeds herhaald: de letter eener wet beduidt weinig, zoo de wet niet valt in den geest van hen, die haar uitvoeren. Moge U dit de gebreken niet te zwaar doen tellen van een reglement, waarbij zoo zeer uwen goeden wil op den voorgrond werd gesteld. Vele leemten werden in dat reglement reeds opgemerkt, door het tegenwoordig bestuur. De eerste

pogingen toch van hen, aan wie wij het bestaan dezer Vereeniging te danken hebben, en tot wie ik de eer niet had te behoorren, werden met zooveel ingenomenheid begroet, dat het naauwkeurig wikken en overwegen van de reglementaire bepalingen op den achtergrond geraakte, bij de geestdrift waarmede het hoofdoel werd begroet. Wèl hadden nu bestuurders en eerste oprigters het reglement, ingevolge art. 21, dadelijk kunnen herzien; doch nà één jaar bestaan onzer Vereeniging zouden toch wel nieuwe gebreken aan den dag zijn gekomen. Het scheen ons daarom beter onze eerste bijeenkomst niet te moeten besteden aan discussiën over een reglement, ten koste van belangrijker werkzaamheden, maar zulk eene herziening liever tot later te verdagen. Uwe bevoegdheid in art. 21 omschreven, blijft evenwel onverminderd.

Twee bepalingen van eenigzins teederen aard moet ik nog door eene zeer korte toelichting regtvaardigen.

Betamelijke beoordeeling van de publieke zaak, moest in eene Vergadering als deze vrij blijven; maar raadzaam scheen het ook, ter vermijding van verwikkelingen, dat eene beoordeeling, vooral eene veroordeeling van hier bestaande instellingen, niet als bepaald onderwerp van behandeling gekozen werd. Van daar Art. 2.

Geheel te zwijgen omtrent dit punt, zou het onmogelijk hebben gemaakt, om bij de leiding der vergaderingen hevigheid en hartstogt te weren, en gepaste vrijmoedigheid toe te laten.

En nu Art. 4. — Er moest gekozen worden tusschen algemeene ballotage of geheel vrije toelating. In eene Vereeniging, die vooral ten doel had: toetreding en medewerking van niet-militairen, scheen het ongerijmd, uitzonderingen te maken in de toelating van deze of gene categorie van leden. Er werd dus tot algemeene ballotage besloten. Mogt het bestuur hierin gedwaald hebben, M. H. Gij zult het ons krachtens Art. 21 kunnen zeggen. — Nog één moeilijk punt moet ik ten slotte aanvoeren, het betreft ons zelve.

De bijval, die onze pogingen aanvankelijk schraagde, overtrof verre onze stoutste verwachtingen, maar deed daardoor ook bij ons, de zeker niet ongegronde vrees ontstaan van te kort te schieten in de beantwoording aan dat vertrouwen. Tegenover mannen, als wij tot onze opregte vreugde hier in ons midden zien, verre

boven ons verheven in wetenschap en rang, vindt het bestuur zich niet geheel op zijne plaats, en uw voorzitter wel het allerm minst. Onze en vooral mijne eerste opwelling was dan ook om heden avond af te treden en U een nieuw bestuur te laten kiezen. Maar M. H. van verschillende zijden werd ons tegengeworpen: De Vereeniging heeft zich naar luid der eerste circulaires wettig geconstitueerd; heeft zich wettig een bestuur verkozen; — vertrouwende op den goeden wil van dat bestuur, zijn vele leden toegetreden. Omdat eene vergadering nu later in ledental aangroeit, mag de keuze, zoo werd ons gezegd, niet te niet gedaan worden, die wettig, ware het dan ook al door een gering aantal leden, geschiedde; dit zoude kwetsend zijn voor die eerste leden oprichters. — Deze overweging, de mogelijkheid dat reeds in dit genootschappelijk jaar vacatures zouden kunnen ontstaan en de magt U gegeven om voorstellen te doen, en dus ook dat, om door een grooter aantal leden een ander bestuur te doen kiezen; zie daar M. H. de redenen waarom wij meenden ons niet te mogen onttrekken aan de eenmaal op ons gevallen keuze. Ook hierin dwaalden wij welligt, doch dan ter goeder trouw.

De gebruikelijke verzekering, dat wij onze beste krachten aan den bloei der Vereeniging zullen wijden, zult Gij ons wel ten goede willen houden. — Ik verklaar deze Vergadering geopend.

De Heer Mock stelt voor deze toespraak te doen drukken.

Dit voorstel wordt bij acclamatie aangenomen.

De *Voorzitter* stelt voor over te gaan tot het benoemen eener Commissie, ingevolge art. 18 van het reglement, en tevens om die Commissie te doen bestaan uit *drie* leden.

Daar alle de aanwezigen zich hiermede vereenigen, heeft de stemming plaats, waarvan de uitslag is, dat gekozen zijn: de HH. W. J. A. JONCKBLOET, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; J. L. NIERSTRASZ, Luitenant ter Zee 1° kl.; W. B. BUNNIK, Kapitein bij het Regt. Grenadiers en Jagers; die zich deze keuze laten welgevallen.

Het woord is thans aan den Heer J. W. VAN SYPESTEYN, die de volgende geschiedkundige beschouwing levert over *de bestemming van het Nederlandsche leger*.

Mijne Heeren!

Eene eerste bijeenkomst van leden eener Vereeniging als deze, levert hare eigenaardige bezwaren op aan hem, die daarin voor de eerste maal eenig onderwerp zal ter sprake brengen.

Ik ontveinsde mij dit niet, toen onze geachte Voorzitter mij verzocht op dezen avond het woord tot U te rigten. Ik heb mij evenwel niet willen onttrekken aan hetgeen van mij werd gevraagd, niet omdat ik de zaak zoo ligt telde; maar alleen omdat het wenschelijk was, vooral in deze eerste bijeenkomst, als het ware eene inleiding tot eene serie van zamenkomsten van belangstellenden, dat eenig onderwerp werd behandeld, en ik gaarne het bestuur zijne, in dat opzigt niet gemakkelijke taak, naar mijn gering vermogen, wenschte te verligten.

Ik stelde mij voor op dezen avond te behandelen een onderwerp, dat in algemeene trekken kon worden beschouwd, om daardoor aanleiding te hebben, de aandacht te vestigen op zaken, welke in volgende bijeenkomsten meer in bijzonderheden konden worden besproken.

Op die wijze zou, naar mijne meening, ons eerste zamenzijn, niet geheel onvruchtbaar kunnen wezen en iets kunnen bijdragen, velen onder U aan te sporen om door Uwe medewerking het bestuur te ondersteunen in zijne pogingen tot bereiking van een nuttig doel door deze Vereeniging beoogd.

Het zij mij vergund U, Mijne Heeren, vooraf eene opmerking mede te deelen.

Was ik steeds overtuigd van de wenschelijkheid om er op te wijzen hoe noodig het is, in het belang onzer zelfverdediging, meer algemeen belangstelling op te wekken in al hetgeen de kracht van die verdediging zou kunnen vergrooten, die overtuiging is bij mij niet weinig versterkt na kennis te hebben genomen van het belangrijke rapport der Commissie tot herziening van hetgeen is vastgesteld nopens de kustverdediging, dezer dagen door de Regering aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal medegedeeld.

Het rapport, mij bekend geworden lang nadat ik mijne aantekeningen had gemaakt van hetgeen ik de eer zal hebben U voor te dragen, bevat eenige opmerkingen, welke in naauw verband staan met hetgeen door mij zal worden gesproken. Wij lezen daarin

o. a.: dat tot verdediging van den vaderlandschen grond, in de uren des gevaars, eene samenwerking van volk en Regering noodig zal zijn, welke alleen dan te verkrijgen is, wanneer de natie zich andermaal verheft tot den moed, de geestkracht en de volharding harer voorvaderen van de 16^e en 17^e eeuw.

Het is juist datgene wat, naar mijne meening, meer algemeen beseft moet worden, en daarom had ik mij voorgesteld een woord tot opwekking te spreken, geheel onbekend zijnde met hetgeen daaromtrent door zoovele bekwame en ervarenen mannen was medegedeeld.

Voor al op dezen avond durf ik eenigzins rekenen op Uwe toegeeflijkheid en ik beveel mij daartoe dan ook dringend aan.

Mogt mij het voorrecht worden geschonken, op Uwe belangstellende aandacht eenige oogenblikken vertrouwend, iets bij te dragen tot opwekking ter behartiging van een vaderlandsch belang, dan zal mij de grootste voldoening worden gegeven.

Het onderwerp ter bespreking op heden avond door mij gekozen is, U Mijne Heeren, reeds vooraf bekend gemaakt. Het kwam mij voor dat onder alle onderwerpen, welke konden in aanmerking komen, het geschiktste was dat, hetwelk in deze eerste bijeenkomst onze aandacht zou vestigen op de bestemming van het Nederlandsche leger in onze dagen.

Met het oog op die bestemming, kunnen in volgende bijeenkomsten vele wetenswaardige onderwerpen ons bezighouden en juist die, welke in verband staan met de wezenlijke bestemming van ons leger, zullen, naar mijne meening, het meeste nut kunnen stichten.

Ik koos tot onderwerp — de bestemming van het leger uitsluitend — omdat niet wel daarmede kon worden vereenigd hetgeen omtrent de bestemming van onze marine zou kunnen worden medegedeeld, en toch, zij zijn beide even belangrijk om besproken te worden.

Ik hoop dat later ons de gelegenheid moge worden gegeven om onze aandacht te wijden aan de bestemming onzer marine, aan die zeemagt welke ons zulke grootsche herinneringen heeft

achtergelaten aan den bloei der voormalige republiek, die, toen het krijgswezen werd verwaarloosd, in bloei en grootheid toenam en dan ook bij magte is geweest, zóó krachtdadig bij te dragen, om de onafhankelijkheid van ons volksbestaan te redden, toen onze toestand hopeloos scheen. De taak welke in tijden van gevaar aan het leger zal zijn opgedragen, zal in vele gevallen in verband en samenwerking met de zeemagt moeten worden volbragt, en de bestemming van onze marine staat dan ook in eenig opzigt zeer naauw in verband met de bestemming van het leger — ik zeg in eenig opzigt — omdat onze marine kan worden geroepen tot vervulling van pligten in omstandigheden, welke geen invloed zullen uitoefenen op het leger.

Is hare bestemming dan niet zoo uitsluitend dezelfde als die van het leger, dan is het eene reden te meer, om te wenschen dat wij eenmaal ook daaraan onze aandacht zullen kunnen wijden, en ik ben er verzekerd van, dat zulk een onderwerp hier ter sprake gebragt, algemeen de belangstelling zou opwekken.

Alvorens te spreken over de bestemming van het leger van onze dagen, wenschte ik eenige oogenblikken te wijden aan het verledene, en bij U in herinnering te brengen, waartoe eigenlijk het leger in vroegere tijden, onder verschillende omstandigheden, is bestemd geworden.

Stellen wij ons dan voor den geest de toestanden waarin de republiek der Vereenigde Nederlanden vroeger zich bevond, dan mogen wij niet uit het oog verliezen, dat het groote verschil dat tusschen die toestanden en dien waarin wij thans verkeeren, bestaat, ons omzigtigheid voorschrijft bij het maken van gevolgtrekkingen, als men omtrent gebeurtenissen en handelingen van personen uit vroegere tijden, bij vergelijking van hetgeen thans plaats vindt, eenig oordeel zou willen uitspreken; maar toch, in eenig opzigt, kan men zeggen, dat de toestand waarin wij zijn geplaatst overeenkomt met dien uit verschillende vroegere tijdperken, namelijk dat tot bescherming, des noods tot verdediging van een door onze voorvaderen zoo duur gekocht onafhankelijk volksbestaan, thans even goed als vroeger eene voldoende krijgsmagt gevorderd wordt, en dat de ondervinding welke onze voorvade-

ren hebben opgedaan omrent de noodlottige gevolgen van eene verwaarloozing van het krijgswezen, ook thans, als het mogelijk ware dat zij plaats vond, ons even noodlottig en welligt nog grievender dan vroeger zou wezen.

Intusschen kan de herinnering aan de bestemming van het leger op onderscheidene tijden, gedurende het republikeinsch bestuur, nuttig zijn om te doen uitkomen den gunstigen toestand waarin wij, in dat opzigt, thans verkeereren.

Verplaatsen wij ons in gedachten in dien roemrijken tijd, toen onze voorvaderen den strijd volhielden tegen de Spaansche overheersching, dan brengen wij ons voor den geest die legers met veldheeren, de eersten van hunnen tijd, die met krachtdadigen bijstand der burgerijen, tachtig jaren lang gestreden hebben tot het doen erkennen van ons onafhankelijk volksbestaan; — die legers, de oefenscholen van mannen uit den vreemde, die zich later in hun vaderland als krijgsbevelhebbers hebben beroemd gemaakt, die legers, zeg ik, zijn bestemd geweest om Nederland vrij te maken van een vreemd en ondragelijk juk en zij hebben, onder aanvoering der prinsen van Oranje en van Nassau, aan die bestemming beantwoord op eene wijze, waarop wij ons thans nog, en met regt, beroemen.

Toen echter het groote doel was bereikt en de vrede in 1648 de schoonste toekomst aan de republiek voorspelde, kon het niet anders of eene vermindering van het leger werd dringend gevorderd. De ontzagelijke kosten welke aan het krijgswezen, gedurende zoo vele jaren achtereenvolgend waren besteed, hadden belangrijke lasten aan de ingezetenen veroorzaakt en de zucht naar bezuiniging, nu de vrede was verkregen en de republiek was erkend, was dus geenszins te misbillijken. Over de uitvoering van de bezuinigingsplannen werd, zoo als ook zeer goed te verklaren is, volstrekt niet eenstemmig gedacht. Tegenover de overdrevene eischen van de Staten van Holland, stond eerst het advies, daarna de vordering van den jeugdigen stadhouder Prins Willem II van Oranje, die, ondersteund door de Staten-Generaal, zich eindelijk verplicht achtte middelen van geweld te gebruiken om Holland's streven tegen te gaan. Zijn doel, het blijkt uit zijne eigene ge-

schriften, was voornamelijk om het leger voortdurend geschikt te doen blijven voor zijne bestemming — dat is tot het bewaren, doen eerbiedigen, des noods verdedigen van de pas erkende onafhankelijkheid van den Staat, — maar niet zonder reden werd de jeugdige Vorst verdacht gehouden van voornemens om den oorlog met Spanje op nieuw te doen beginnen. De eischen tot vermindering der oorlogslasten, door de voorstanders van den vrede, vooral in Holland, dat daartoe het meest moest bijdragen, waren welligt ook uit dien hoofde zoo zeer verschillend van hetgeen de Stadhouder verlangde.

De onverwachte dood van Prins Willem II maakte een einde aan al die verwikkelingen, en zeer spoedig daarop werd dan ook, onder begunstiging van de provinciale souvereiniteiten, vooral door de handelingen van de Staten van Holland, het leger gebragt in den toestand zooals Holland dien goed dacht.

Met Spanje bevriend, volstrekt niet genegen aan Frankrijk de hand te reiken, waardoor de vrede kon worden gestoord, zag men de mogelijkheid niet in dat de onafhankelijkheid der republiek aan de landzijde zou kunnen worden bedreigd. Een weinig bezetting in de grensvestingen, welker aantal zeer groot was, werd voldoende geacht om op de eigendommen van den Staat het oog te houden; een weinig krijgsvolk bij de hand, vooral in de provincie Holland, om zoo noodig de rust in sommige plaatsen te kunnen verzekeren, dit scheen ruim voldoende om de jonge republiek te handhaven in de stelling, welke zij thans onder de onafhankelijke volkeren had ingenomen.

Het is niet te ontkennen dat de oorlog ter zee, tusschen de republiek en Engeland kort daarna uitgebroken, voor een oogenblik nadeelig gewerkt moet hebben op de besluiten welke ten opzichte van het krijgswezen zijn genomen, maar het bleek toch later, dat men weinig of in het geheel niet rekende op de mogelijkheid van eenigen aanval aan de landzijde. — Welligt hoogelijk ingenomen met de verleidelijke financiële uitkomsten door zulk eene bezuiniging verkregen, sukkelde men zoo zachtkens en ongevoelig voort in eene rigting welke tot allerlei teleurstellingen moest leiden.

Een leger, zonder hoofd dat zich de belangen daarvan aantrok, waaruit de goede geest door allerlei middelen werd verbannen en waarin groote misbruiken, als het ware oogluikend toegestaan,

inslopen, werd eindelijk en al zeer spoedig ten eenemale ongeschikt voor zijne bestemming.

Het valt buiten mijn bestek U, Mijne Heeren, in herinnering te brengen de menigvuldige maatregelen, welke gedurende de eerste stadhouderlooze regering genomen zijn om ons krijgswezen te brengen in eenen toestand, waarvan men zich thans moeilijk eenig begrip kan vormen. Reeds in 1654 klaagde men over de verwaarloozing van het leger en van onze krijgslieden, die noch genoegzaam beloond, noch goed bejegend werden, en allengskens de geschiktheid verliezende voor zijne bestemming — namelijk de verdediging van het onafbankelijk volksbestaan — werd het leger eindelijk zoo slecht als een leger maar zijn kon.

Zij, die de verantwoordelijkheid van zoodanige verwaarloozing van het geheele krijgswezen op zich namen, hebben daardoor de wezenlijke bestemming van het leger miskend en het treurige overblijfsel van een, weinige jaren vroeger, goed zamengesteld en geoefend geheel, voldoende geacht om te worden gebruikt tot handhaving van het gezag of wel tot beteugeling van de uitpattingen van een ontevreden volk.

Op die wijze werden aan het Vaderland groote rampen voorbereid, en wat de gevolgen eindelijk zijn geweest van de verwaarloozing van het krijgswezen twintig jaren lang, leert de geschiedenis van de jaren 1672 en 1673, U allen bekend.

De vruchten van eene miskenning van de wezenlijke bestemming van een leger, dat het Nederlandsche volk in die dagen onderhield, waren tijdens den inval van den bisschop van Munster in het oostelijk gedeelte des lands, in het jaar 1665, reeds geplukt. Nog geen 6000 man had men te velde kunnen brengen, en om de verovering van het land aan den bisschop te beletten, was men verplicht hulp in te roepen bij den Koning van Frankrijk en bij den Keurvorst van Brandenburg.

Het gevaar was echter niet geweken, of alles werd weder op den ouden voet gebragt, zoodat dan ook toen de oorlog in 1672 uitbrak, onze toestand allerellendigst was, en een onnoemelijk aantal rampen werden geleden als een gevolg van de stelselmatige verwaarloozing van het krijgswezen.

Ik herhaal het, de miskenning van de wezenlijke bestemming van het leger, gedurende de eerste stadhouderlooze regering, had

den val van de republiek kunnen na zich slepen, en dat zij gered werd, is men alleen verschuldigd aan de bekwaamheid en de geestkracht van Prins Willem III van Oranje, die in korten tijd een leger heeft zamengesteld en geoefend, dat niet alleen in staat is geweest roemrijk aan zijne bestemming — dat is tot verdediging van onze onafhankelijkheid — te beantwoorden, maar daarenboven krachtdadig heeft medegewerkt om de republiek een zeer invloedrijk standpunt te doen innemen onder de verschillende natiën, die de heerschzuchtige plannen van Lodewijk XIV hebben verijdeld en het evenwigt in Europa hebben hersteld.

Met de verheffing van Prins Willem III o. a. tot Kapitein-Generaal van de landmagt, begint vooral met het oog op het leger een nieuw tijdperk, dat eerst met den vrede van Utrecht in 1713 een einde nam.

Was de bestemming van het leger in de eerste jaren welke na die verheffing zijn gevolgd, om het Vaderland te verdedigen tegen vreemde overheersching, weldra werd zij van geheel anderen aard in den algemeenen strijd tegen Frankrijk. Het leger nam toen voornamelijk deel aan de verrigtingen der vereenigde legers buiten het grondgebied van den Staat.

De geschiedenis leert ons, dat dit leger, door den Prins van Oranje als het ware gevormd, gedurende een tijdvak van ongeveer 40 jaren bij verschillende gelegenheden onzen krijgsroem heeft vergroot, en ons allen is het bekend, op welk eene uitstekende wijze het heeft bijgedragen om uitkomsten te verkrijgen, waardoor Nederland op een ongekend hoogen trap van magt en aanzien is geplaatst geworden.

Datzelfde leger, gevormd uit de overblijfselen van hetgeen het stadhouderslooze bestuur had achtergelaten, was door den Prins van Oranje gebragt tot een voorbeeld van taktische bedrevenheid, zóó zelfs, dat Frederik de Groote aan de Nederlandsche troepen, in den successie-oorlog, de eer heeft toegekend van de leermeesters der krijgskunst voor de 18^e eeuw te zijn geweest.

Met den vrede van Utrecht, in 1713, begint een nieuw tijdperk, dat eindigt met den vrede te Aken in 1748 gesloten, en sluit alzoo in zich een voornaam gedeelte van het tweede stadhouderslooze

bestuur. Zoo als ligtelijk te verklaren is, werd in 1713 weder algemeen op vereenvoudiging en bezuiniging, in al wat het krijgswezen betrof, aangedrongen. Even als in het begin van de eerste stadhouderlooze regering, was het hoofd van het leger daaraan ontvallen en werd niet vervangen; even als toen, was ook in 1713, welligt niet zoo voorbedacht, de zucht tot stelselmatige verwaarloozing van het krijgswezen sterker dan het besef, dat door zoodanige verwaarloozing de ondergang van de republiek kon worden veroorzaakt, — en zoo is dan ook het tweede stadhouderlooze bestuur voor ons Vaderland in dat opzicht zeer noodlottig geweest.

De geëerde Schrijver van Neêrlands heldendaden te land, die verplicht was van het Nederlandsche leger in de veldtogten gedurende den Oostenrijkschen successie-oorlog te getuigen, dat het in 't veld overal werd geslagen, en dat de vestingen door de Nederlandsche troepen verdedigd, werden overgegeven vóór dat de verdedigingsmiddelen waren uitgeput, doet echter in korte trekken uitkomen de omstandigheden waarin dat leger had verkeerd, sedert den vrede van Utrecht. Vergunt mij, Mijne Heeren, die woorden van den geleerden en hooggeachten schrijver bij U in herinnering te brengen. Zij stellen ons zoo juist voor eenen toestand, welke de vrucht is geweest van verkeerde inzichten der regeringsmannen gedurende de tweede stadhouderlooze regering. De hoogleeraar BOSSCHA dan, zegt: „Geene andere gelegenheid hebbende gehad om hunne taktische bekwaamheid te oefenen, dan door hunne opstellingen kunstiglijk tot de naamletter van dezen of genen *mijnheer* te ontwikkelen, daarenboven overal te zwak in getal, aangevoerd door afgeleefde bevelhebbers, of door de zoodanigen, op wier beleid de ondervinding hen niet geleerd had zich te verlaten, en wetende, dat de sterkten, welke zij te verdedigen hadden, verwaarloosd en slecht voorzien waren, misten zij, buiten hunne schuld, dat zelfvertrouwen, 't welk de ware kracht eens legers uitmaakt.”

De droevige houding, waarin zij zich gedurende dezen oorlog vertoond hebben, moet dan welligt minder onze verontwaardiging tegen hen opwekken, dan als een gevolg beschouwd worden van de zorgvuldigheid, waarmede de gezagvoerders van dien tijd allen militairen geest hadden uitgedoofd.

Of heeft men in eenig land ter wereld van den krijgsman heldendaden te wachten, waar hij veracht en verwaarloosd wordt door de regering en de natie? Neen, andermaal neen! zoo lang de menschen, menschen zijn, rekene geen staat op de handhaving van veiligheid, zelfstandigheid of aanzien, waar men, als in de dagen waarvan wij spreken, den krijgsman heeft toegeroepen:

O Grijsze krijgsman! Gij, die met uw braaf gemoed,
 Voorhenen kwaamt te pas, nu dat de vrede ons voedt
 En koestert, hebben we uw beleid niet meer van nooden:
 't Is evenveel door wien ons leger wordt geboden.
 Ga heen, verveel ons niet met uw aloud verhaal
 Hoe 't volk van LODEWIJK omzwermd met het staal,
 Noch hoe g' op 't bloedig veld van Malplaquet gevonden,
 Onkenbaar waart door 't tal van uw ontvangen wonden.

De toestand, waarin ons krijgswezen gedurende de tweede stadhouderlooze regering verkeerde, levert alzoo een waardig evenbeeld van hetgeen ons daaromtrent van de eerste stadhouderlooze regering was achtergelaten.

De stemming van den volksgeest tegen eene behoorlijke verzekering der verdedigingsmiddelen van het land, was in dat tijdperk zóó groot, de magt of de wil van de staatslieden, die geroepen waren de regering van het land uit te maken, was zóó gering of zóó onveranderlijk gevestigd, dat toen in 1727 de oorlog onvermijdelijk scheen, de raad van state openlijk verklaarde: „dat er grond was om te twijfelen of er grootere reden bestond van dankbaarheid en blijdschap over den twaalfjarigen vrede, welke men had genoten, of van droefheid omdat er niet meer gedaan was om den Staat te brengen in beter postuur.”

Het vertrouwen op traktaten werd gelukkig niet beschaamd, en de rust was niet in de gemoederen teruggekeerd, of alles werd bij het oude gelaten, tot dat eindelijk in 1740 het wantrouwen tegen de bedoelingen van den Koning van Frankrijk zoodanig toenam, dat tot vermeerdering van het leger en tot andere maatregelen voor eene eventuele verdediging besloten werd, evenwel op eene geheel onvoldoende wijze, zóó zelfs, dat toen de Fransen den aanval tegen het grondgebied van den Staat deden,

in zeer korten tijd geheel Staats-Vlaanderen bemagtigd en de sterke vesting Bergen op Zoom vermeesterd werd.

Zoo als dit ook vroeger was gebeurd, was door de komst des vijands in het land, de grootste moedeloosheid in aller harten doorgedrongen. Een ieder achtte zich verloren, en zoo losten zich de theoriën, waarvan de toepassing ten tweede male was mislukt, even als in 1672, op in eene vernieuwing van den band tusschen Nederland en Oranje. De republiek trad een nieuw tijdperk harer geschiedenis in, dat men kan rekenen met den vrede in 1748 te Aken gesloten, te zijn begonnen.

In het laatste gedeelte der tweede stadhouderlooze regering was de bestemming van het leger, door het zoogenaamde Barrière-traktaat, meer uitsluitend geweest om de grensvestingen in de Zuidelijke Nederlanden te beschermen. Dáár achter waande men zich zóó veilig, dat aan eene verdediging van het grondgebied van den Staat niet behoefde te worden gedacht — en toch was deze tegen alle berekening in 1747 noodig geworden.

De droevige uitkomsten welke toen zijn verkregen, moeten zeer zeker voor een groot gedeelte daaraan worden toegeschreven, dat ook gedurende de tweede stadhouderlooze regering de wezenlijke bestemming van het leger is miskend geworden.

In het daarop gevolgde tijdperk was de bestemming van het leger, meer dan vroeger, om tot verdediging van het grondgebied van den Staat te worden gebruikt, maar goede wil om het voor zoodanige bestemming geschikt te doen zijn, bestond er niet. Wel heeft men het aan den Stadhouder Prins WILLEM IV en aan de Gouvernante Prinses ANNA te danken gehad, dat het krijgswezen niet zoo als vroeger is verwaarloosd, maar toch zij, en ook later Prins WILLEM V, zijn niet bij magte geweest het krijgswezen te doen brengen in eenen toestand, welke in het belang van het land gevorderd werd. Wel besloot men in 1784, toen ten gevolge van de vorderingen van Keizer JOSEPH II de oorlog dreigde uit te breken, tot eenige vermeerdering van het leger, maar dit geschiedde ook veel te laat om er iets goeds van te kunnen verwachten, zoodat dan ook de republiek genoodzaakt was, op den 8en November 1785, op zeer nadeelige voorwaarden den vrede te sluiten.

Daarop zijn gevolgd de betreurenswaardige gebeurtenissen bin-

nen 's lands, waarvan de invloed op het leger gemakkelijk kan worden beseft.

De republiek, éénmaal zoo magtig van binnen en naar buiten, toen door partijschappen verdeeld, was ten prooi aan de grootste verwarringen in alle takken van bestuur, en het leger, dat toen ongelukkigerwijze gebruikt moest worden tot handhaving van het wettige gezag tegen de geweldenarijen der burgers, was zelfs niet bij magte, zonder hulp van eene vreemde mogendheid, de rust te herstellen.

Intusschen werden de oogen der regeringsmannen meer dan vroeger geopend, toen men, tengevolge van de in Frankrijk plaats hebbende gebeurtenissen, op eigen verdediging bedacht moest zijn, zoodat dan ook het leger op eene sterkte van 58,000 man werd gebragt, — even vóór dat Frankrijk werkelijk aan de republiek den oorlog verklaarde. Over het gehalte van dat leger viel wellicht niet erg te roemen, maar het was dan toch zeker zoo slecht niet geweest, als de kracht der regering niet door de partijschappen in de republiek ware verlamd geworden, en dit alleen is de reden geweest, waarom DUMOURIEZ beweerde met 14,000 man de verovering van de republiek te kunnen beproeven.

Voor zijne wezenlijke bestemming, de verdediging van het land, kon dat leger onder al die omstandigheden, zoo als ligt te begripen is, niet bijzonder geschikt zijn. Wel maakte de verdediging van de Willemstad eene gunstige uitzondering op vele teleurstellingen, welke toen zijn ondervonden; maar toch zonder bijstand van Pruissen en Oostenrijk zou DUMOURIEZ niet tot de ontruiming van het land zijn verplicht.

Verder streed het leger, vereenigd met dat der bondgenooten, in de Zuidelijke Nederlanden tegen de Franschen en niet zonder roem, maar door de bondgenooten verlaten en, wat nog erger was, door de natie geheel en al aan eigen krachten overgelaten in eenen strijd, zoo als men dien geliefde te noemen, tegen de verlossers van het vaderland, kon het leger niets goeds doen, nog minder beletten dat PICHÉGRU, zegevierend ingehaald, de verovering van de geheele republiek voltooide.

Het vertrek van den Stadhouder, in 1795, had de laatste hoop, als die nog heeft bestaan, op uitkomst ontnomen aan hen, die de zoogenaamde hulp door Frankrijk verleend, voor het behoud

des lands noodlottig achtten, en zoo werd uit al die verwarringen van zaken en personen eene nieuwe republiek gevormd en ook een nieuw leger zamengesteld, een leger, waarvan de bestemming geheel en al verschilde van die uit vroegere tijdperken.

Mijne Heeren! vergunt mij eene kleine afwijking van het onderwerp dat ik behandel.

Wij zijn in gedachten verplaatst in het jaar 1795, treuriger gedachtenis, en toch zoo buitengewoon leerrijk in vele opzigten. Ik wil volstrekt niet onderzoeken of men zou kunnen volhouden dat die omwenteling had kunnen worden voorkomen, of er een mensch, een genie had kunnen gevonden worden, die in staat zou zijn geweest den stroom te keeren; ik geloof het niet. Maar laten wij eens aannemen, dat in de republiek eensgezindheid bestond, toen de vreeselijke omwenteling te Parijs uitbrak, en dat men dus, even als in 1672, doordrongen ware geweest van het bewustzijn, dat men den intogt der Franschen in ons land moest beletten, en dat men dus ook genegen ware geweest om ons land tot het uiterste te verdedigen; dan komt bij mij de vraag op: zou men in staat zijn geweest den Franschen het hoofd te bieden?

Niets is gemakkelijker dan om te beweren, dat eene verdediging van de republiek tegen de Fransche republikeinen onmogelijk was, en zoo heb ik dan ook wel eens de gebeurtenissen van de jaren 1793 tot 1795 hooren aanhalen om een vermoeden te sterken, dat wij ook thans niet in staat zouden zijn ons land te verdedigen, ten minste met hoop op goeden uitslag.

Juist daarom wilde ik Uwe aandacht vestigen op onzen toestand in 1795 en volgende jaren.

Ik geloof dat er zeer veel reden is om te beweren dat, onder de door mij gestelde voorwaarden, in 1795 of vroeger het land zeer goed tegen de Franschen zou hebben kunnen verdedigd worden. Wij zouden natuurlijk met Engeland vereenigd zijn geweest, en dus niet zonder vreemden bijstand zijn gebleven, waardoor de aanval, zoo men onderstellen mag, uitsluitend aan de landzijde zou hebben plaats gehad.

Welnu: de verdedigingsmiddelen waren in 1795 zeer zeker niet in zulk eenen ellendigen toestand als in 1672; het leger, dat in 1793 en 1794 niet zonder roem had deelgenomen aan de krijgsvrerrigtingen in de Zuidelijke Nederlanden, was zeker ook

veel beter dan het leger, waarmede de veldtocht in 1672 begonnen werd: alzoo geloof ik dat als de Stadhouder, wien de erfprins van Oranje en de nog te weinig bekende uitstekende Prins FREDERIK van Oranje ter zijde stonden, in 1795 dezelfde medewerking had ondervonden als Prins WILLEM III van Oranje in 1672 werkelijk ondervond, de verdediging van ons land zeer goed zou hebben kunnen geschieden, zelfs met veel meer kans van slagen dan men in 1672 had.

Wat nu de middelen betreft, waarover in de republiek te beschikken was tot bestrijding van de zeer aanzienlijke offers, welke de regering zou hebben moeten vragen, hieromtrent verkrijgt men uit de geschiedenis de meest geruststellende verzekering.

Ik behoef slechts te wijzen op eenige cijfers die nog al in het oog springen, als: dat van 1795—1804 door de Bataven is opgebracht 615 millioen gulden, waarvan 276 millioen in gewone belastingen en 339 millioen in buitengewone belastingen, gedwongen heffingen en wat al niet meer. De gewone uitgaven waren opgevoerd tot 70 millioen gulden jaarlijks — ik vermeen, veel meer dan het dubbel van hetgeen vóór 1795 noodig was. Waren die gelden gebruikt, in plaats van te strekken tot tegemoetkomingen, kleeding enz. van de Franschen als verlossers van het vaderland, tot verdediging van het vaderland tegen de Franschen als onze vijanden, dan zou men het al ver hebben kunnen brengen. Toevalliger wijze heb ik onlangs kunnen kennis nemen van eene vordering der Franschen in de eerste maanden van het jaar 1795. Zij eischten, bij voorbeeld, tot kleeding van hunne krijgslieden 200,000 hemden, 80,000 onderbroeken, 150,000 schoenen, 60,000 laarzen, 150,000 uniformen van laken, 140,000 pantalons, 80,000 hoeden en verder vele andere artikelen naar evenredigheid. Is men nu bij magte geweest dit in zeer korten tijd te leveren, dan zal het toch wel mogen worden aangenomen, dat als de verdediging van den vaderlandschen grond in 1795 eene nationale zaak ware geweest, het aan benoodigdheden voor de Nederlandsche krijgslieden ook niet zou hebben ontbroken.

Een en ander bewijst toch, dat in 1795 en volgende jaren in de republiek de middelen voorhanden waren, en ik vermeen ook dat de toestand, waarin de verdedigingsmiddelen zich zouden hebben bevonden als alle die verwikkelingen jaren vroeger niet

hadden bestaan, voldoende ware geweest, om de verovering van het land door de Franschen te beletten.

Het leger van 1795 op nieuw zamengesteld, toen Bataafsch leger genaamd, is bestemd geweest om te dienen tot versterking op verschillende tijden van het Fransche leger, tot mede uitvoering van de heerschzuchtige plannen van eene vreemde mogendheid.

Het heeft wel is waar medegewerkt tot verdediging van het land, in 1799 in Noordholland, maar het was toch voornamelijk bestemd tot bereiking van het hiervoor vermelde doel, dat, in geen enkel opzigt, het nationaal gevoel der Bataven heeft kunnen streelen.

Gedurende het bestaan van het Koningrijk Holland is, al wat het krijgswezen betreft, in veel beteren toestand gebragt dan het vroeger was geweest. Oogenschijnlijk had ons land toen eene meer zelfstandige plaats ingenomen onder de volkeren van Europa, en niettegenstaande het Hollandsche leger tot versterking van het Fransche leger moest bijdragen, was zijne bestemming toch meer bepaald om onze onafhankelijkheid te beschermen, des noodig te verdedigen.

Een man als de generaal KRAYENHOFF was uitnemend geschikt om daartoe mede te werken. In waarheid kan men getuigen, dat hij, met de meest vaderlandslievende bedoelingen beziel, een zeer grooten invloed heeft uitgeoefend op al hetgeen ons krijgswezen betrof gedurende de regering van Koning LODEWIJK, en dat hij tot vorming van een leger, bestemd om den vaderlandschen grond te beschermen, niet minder heeft gedaan dan om te benuttigen de vele middelen, welke, door de gunstige gesteldheid van den grond, ter verdediging beschikbaar zijn. Onder zijn bestuur is dan ook het leger gebruikt tot verdediging van het land, in 1809 in Zeeland, en in 1810 was het door hem aangewezen om ons onafhankelijk bestaan achter de Amsterdamse waterlinie aan de Fransche legers te betwisten.

Deze afdoende maatregel was de voorbode van de abdicatie van den Koning, waardoor Keizer NAPOLEON in de gelegenheid werd gesteld, ons vaderland als een wingewest in te lijven in

het Fransche keizerrijk en ook het leger bij gedeelten in te deelen bij het Fransche leger.

In dien ongelukkigen toestand hebben de Hollandsche krijgslieden, even als de Bataven dit hadden gedaan, den Nederlandschen krijgstroem, in vreemde legers, vergroot, en zij deden dit zelfs toen men in het vaderland, de gevolgen van vroegere dwaalingen moede, reikhalzend naar verlossing uitzag. Toen dan ook in 1813 de omwenteling plaats greep, waren duizende landgenooten, in alle oorden van Europa verspreid, niet bij magte hunne kennis en ervaring ten dienste en tot bevrijding van hun vaderland aan te wenden.

Intusschen, die omwenteling werd gelukkig voltooid! — Nederland herkreeg zijne vrijheid en onafhankelijkheid, en vereenigd met Oranje, trad het een nieuw tijdperk in, vol hoop op de toekomst.

Ik ga met stilzwijgen voorbij dat gedeelte uit onze geschiedenis, hetwelk den vrede met België, in 1839 gesloten, is voorafgegaan, want gedurende de vereeniging der zuidelijke en noordelijke gewesten van Nederland waren, tot eventuele verdediging, de oogen gevestigd meer op het zuidelijk frontier tegen Frankrijk, dan op het grondgebied van de voormalige republiek, dat ook thans het grondgebied van het koninkrijk uitmaakt.

Daarom kan men aannemen, dat de vrede van 1839 eigenlijk ons ook met opzigt tot ons geheele krijgswezen in eenen toestand heeft geplaatst, geheel en al verschillende van dien van vroegere jaren, en het is op dien toestand dat ik Uwe aandacht meer bijzonder wilde vestigen.

Sedert het jaar 1839 is de bestemming van het Nederlandsche leger meer bepaald aangewezen, en ik vermeen dat men mag aannemen, dat zij is uitsluitend om den vaderlandschen grond te verdedigen, om onze onafhankelijkheid te beschermen.

Niet dat ik wil beweren dat het niet mogelijk zou wezen, dat het leger nog eenmaal eene andere bestemming zou moeten volgen; dat gebeurtenissen, welke men niet kan voorzien, oorzaak wierden, dat het leger geroepen werd, in het belang van ons land, deel te nemen aan krijgsverrigtingen buiten het grondgebied van den Staat, of hoe dan ook; maar naar hetgeen wij allen kunnen beoordeelen, naar hetgeen en van de regering en van de

volksvertegenwoordigers daaromtrent is bekend geworden, vermeen ik voorzeker te mogen aannemen, dat de bestemming van het leger thans meer bepaald is om tot verdediging van het land krachtdadig te kunnen optreden.

Uit het hiervoren medegedeelde kan men naar mijne meening geraken tot de overtuiging:

1°. dat de miskenning van het voorname doel, waartoe de republiek eene krijgsmagt onderhield, of wel de toepassing van verkeerde beginselen om zoodanig doel te bereiken, in 1672 en 1747, dus tweemaal, de natie zeer duur is te staan gekomen;

2°. dat in de laatste jaren van de stadhouderlijke regering noodlottige partijschappen eerst hebben verlamd, daarna hebben verijdeld alle pogingen, in het werk gesteld om het leger aan zijne wezenlijke bestemming te kunnen doen beantwoorden;

3°. dat het leger daarna de antinationale rol heeft moeten vervullen, om als het ware een depôt te zijn tot aanvulling van vreemde legers, en om te strijden tot uitbreiding van het gezag van eene vreemde mogendheid, die later ons onze onafhankelijkheid ontnam;

4°. dat gedurende het koninkrijk Holland, meer dan vroeger, krachtdadig is bijgedragen om het leger aan zijne wezenlijke bestemming te kunnen doen beantwoorden, waardoor al hetgeen ons krijgswezen betreft in eenen toestand werd gebragt, welke het meeste overeenkomt met dien, waarin sedert 1839 ons krijgswezen is geplaatst.

Neemt men dit een en ander in aanmerking, ook dat het land, gedurende het koninkrijk Holland van 1806—1810, in zoo vele opzichten geheel en al afhankelijk was van Frankrijk, hetgeen thans niet het geval is, dan mag men zich wel verzekerd houden, dat in niet één tijdperk onzer geschiedenis het leger zoo onverdeeld eene zuiver nationale bestemming heeft gehad, als thans het geval is, en dat, vermits thans het onafhankelijk volksbestaan geene fictie is zooals dit gedurende de jaren 1806—1810 werkelijk het geval is geweest, de omstandigheid zich niet meer zal voordoen, dat door den vreemde over onze natie zal worden be-

schikt nog vóór dat het leger aan zijne bestemming zal hebben beantwoord. Daarenboven doet zich het verblijdende verschijnsel op, dat een en ander door de natie meer dan vroeger wordt beseft.

Met het oog op het verledene is er dus reden om te erkennen het voorregt, dat Nederland thans ter zijner beschikking heeft een nationaal leger, dat een wezenlijk volksbelang vertegenwoordigt, waardoor het zich moet verheffen in de oogen van alle landgenooten.

Daarin zoek men dan een waarborg, dat niets zal worden verzuimd om te voorkomen dat wij ooit weêr zouden geraken in toestanden, waarin de natie vroeger is geplaatst geweest, als het er op aankwam om tot het behoud van onze onafhankelijkheid onze zorgen te wijden aan de verdediging van den vaderland-schen grond.

Ik vermeen dat ook de bewijzen reeds zijn te vinden, dat het Nederlandsche volk, meer dan vroeger, waardeert en erkent dat het leger eene zoodanige bestemming heeft. Men vestige slechts het oog op hetgeen in latere jaren met opzigt tot ons krijgswezen is voorgevallen, en men zal moeten erkennen, dat meer belangstelling buiten het leger, nu dan vroeger, wordt betoond in al wat het krijgswezen betreft, en dat bij velen buiten het leger de zucht bestaat om zich te willen overtuigen, dat wij tot verdediging van het land over zoo vele werkelijk onwaardeerbare hulpmiddelen kunnen beschikken.

Die belangstelling, gepaard met de zucht om overtuigd te willen worden, kan niet anders dan vertrouwen schenken en versterken op de uitkomsten, welke van eene goede verdediging des lands te verwachten zijn, en op die wijze zal, oneindig veel meer dan eertijds, zelfs meer dan in vorige jaren, de natie kunnen worden overtuigd, dat zij in het leger moet zoeken eenen voor-namen waarborg tot het behoud van hare onafhankelijkheid.

Daarom kan men er niet genoeg op wijzen dat de geschiedenis het ons leert, en dat onze voorvaderen ons de bewijzen er van hebben achtergelaten, dat als eensgezindheid van binnen bestaat, de vijand daar buiten kan worden geweerd; dat hetgeen men vroeger heeft kunnen doen, ook thans door ons kan worden uitgevoerd, zelfs met veel meer zelfvertrouwen dan vroeger, nu men

kan gebruik maken van middelen tot verdediging, welke onze voorvaders niet konden benuttigen.

Grootere zedelijke kracht, om allen die het vaderland liefhebben te stuwen in de rigting welke tot het grootsche doel leidt, namelijk de verdediging van ons onafhankelijk volksbestaan tot het uiterste, is niet denkbaar dan die, welke geschonken wordt door te kunnen vertrouwen op de wezenlijke belangrijkheid van de middelen, welke ons ten dienste staan.

Van verwaarloozing, Mijne Heeren, is in de dagen waarin wij leven geene sprake. Verschil van inzichten kan bestaan en zal ook wel blijven bestaan, zoo lang een werk door menschelijke handen tot stand gebragt, niet op volmaaktheid aanspraak zal kunnen maken; maar het is eene waarheid, dat men door verspreiding van kennis en wetenschap het grootste bewijs geeft van te streven naar de minst mogelijke onvolmaaktheid, want zij ontwikkelt en voedt den geest, en provoceert, als het ware, voorlichting en onbevangen oordeel.

Kan men door de bevordering van de intellectuele ontwikkeling bij mannen van het vak, ik haal die aan, voornamelijk omdat voorlichting van hen natuurlijkerwijze door belangstellenden buiten het vak wordt verlangd; ik zeg, kan men door de bevordering van de intellectuele ontwikkeling bij mannen van het vak, de hoop verlevendigen, dat op eene uitnemende wijze wordt bijgedragen om het leger voor zijne wezenlijke bestemming meer en meer geschikt te maken, of liever gezegd om het leger in staat te stellen eenmaal roemrijk aan die bestemming te kunnen beantwoorden, dan heeft de natie groote verplichtingen aan de regering voor hetgeen zij in dat opzigt heeft gedaan en nog voortdurend doet.

Een vreemde — een directeur van de studiën aan eene der eerste militaire scholen van Europa, die eenige jaren geleden in persoon onze militaire wetenschappelijke inrigtingen heeft bezocht en naauwkeurig onderzocht, getuigt openlijk: „On peut dire avec justice que les officiers hollandais possèdent *dans tous les corps* une instruction étendue et solide” — eene getuigenis die, uit den vreemde tot ons gekomen, bevestigt hetgeen de aandacht van vele bevoegden niet was ontsnapt, maar toch welligt te weinig algemeen wordt gewaardeerd.

Voor al in Nederland wordt bij de officieren van het leger eene bijzondere kennis omtrent hun land vereischt, en diezelfde kennis is ook in eenig opzigt noodig voor hen, die in hoogere of lagere rangen bij schutterijen of vrijwillige korpsen zullen zijn ingedeeld, als zij het leger in zijne verrigtingen zullen moeten ondersteunen.

Immers het leger, de schutterijen en vele korpsen door vrijwilligers opgericht, kunnen tot verdediging, niet alleen in het open veld, maar ook achter versterkte liniën, verdedigingswerken, langs de kusten enz. geroepen worden, en hoe dikwijls kan het dan niet gebeuren, dat ten minste eenige kennis van de middelen tot verdediging, waarover wij te beschikken hebben, onontbeerlijk is om goede uitkomsten te kunnen verwachten.

Zal het ook niet vaak gebeuren dat de verdediging van eenigen post, aan wiens behoud zeer veel gelegen is, worde toevertrouwd aan eenen bevelhebber van minderen rang, die, als hij het land, dat hij verdedigen moet, niet kent, en niet in staat is van de middelen, welke ter zijner beschikking staan dāt voordeel te trekken, hetwelk daarvan verwacht kan worden, gevaar loopt om zijnen goeden naam te verliezen en groote nadeelen te veroorzaken.

Hebben KÖNIGSMARK en PAIN ET VIN in 1672 niet het treurig bewijs geleverd, dat hunne onbekendheid met de gesteldheid van het land, waarvan de verdediging hun was toevertrouwd, de grootste rampen hebben na zich gesleept?

Hebben de gebeurtenissen van 1799 in Noord-Holland niet doen zien, dat het gemis aan voldoende kennis van het land bij DAENDELS, die lang vóór dien tijd met de verdediging van Noord-Holland is belast geweest, oorzaak werd dat vele middelen, waarover men beschikken kon, of vroeger toen het nog tijd was had kunnen beschikken tot behoorlijke verdediging of tot stuiting van 's vijands voornemens, ongebruikt zijn gebleven, zeer ten nadeele van de zaak?

Wordt ons land werkelijk aangevallen, hoe ligt kunnen zich dan omstandigheden voordoen, dat een officier in hooger en lageren rang bij het leger, de schutterijen of vrijwillige korpsen ingedeeld, wordt belast met de verdediging van eenen post zoo als die in 1672 aan PAIN ET VIN was opgedragen.

Het behoud van den post aan de Nieuwerbrugge, waarin PAIN ET VIN het bevel moest voeren, ja zelfs het tijdelijk stand houden aldaar, had het verlies der geheele krijgsmagt van LUXEMBURG zeer waarschijnlijk ten gevolge gehad, en LUXEMBURG zelf had de verdiende straf niet ontgaan voor de gruwelen, die hij aan onze landgenooten te Zwammerdam en Bodegrave had doen plegen. De Nieuwerbrugge sloot af den eenigen weg, welken de Franschen konden volgen om naar Woerden terug te trekken, en de Franschen getuigden later zelfs „qu'il n'y a rien de si heureux que cette action d'avoir forcé les ennemis dans les postes où ils étoient; que si cela eut manqué il n'y avoit plus de salut pour le retour.”

PAIN ET VIN, wij zouden zeggen in zijne onschuld, zijne krijgsmakkers, die zich te Nieuwerbrugge bevonden, willende redden, ging uit Gouda, waar hij reeds was aangekomen, des nachts tot Driebrugge, één uur van Nieuwerbrugge, om van daar de bevelen tot ontruiming te geven, in plaats van zelf daarheen te gaan en als bevelhebber den post tot het uiterste te verdedigen.

Ik wijs op dit feit, waarvoor PAIN ET VIN met den zwaarde werd gestraft, om nog eens in herinnering te brengen wat de gevolgen zijn, als een bevelhebber de noodige kennis mist om te beseffen het gewigt van de taak, welke hem is opgedragen.

Daar nu de verdediging van ons land het hoofddoel is, waar toe het leger, en zoo noodig ieder burger moeten medewerken, zoo is het van belang, dat men algemeen overtuigd zij, dat de kennis omtrent de gesteldheid van het land tot bereiking van dat doel nuttig kan wezen, en dat zij zelfs eenigermate onontbeerlijk is.

Reeds in het jaar 1850, toen ik met mijnen vriend DE BORDES tot de uitgave besloot van eene geschiedenis van de verdediging in 1672 en 1673, om iets bij te dragen tot verspreiding o. a. van de kennis van het land voor zooveel de verdediging betreft, eindigden wij ons werk met eenig betoog omtrent de wensche lijkheid dat die kennis meer algemeen werde verkregen, en zeiden wij, wat ook thans nog mijne overtuiging volkomen uitdrukt: „Om naar behooren te kunnen gebruik maken van alle middelen tot verdediging, wordt, tot voorkoming van groote onheilen, vooral in Nederland, de kennis van de gesteldheid van den grond, voor allen die daartoe eenmaal zouden moeten medewerken, vereischt.”

Wordt de wezenlijke bestemming van het leger meer en meer algemeen beseft en gewaardeerd, dan kan ook daardoor de verspreiding van die kennis worden bevorderd, en in het belang onzer verdediging goede vruchten worden geplukt.

Nog een voordeel wordt ons geschonken doordien de bestemming van het leger zoo zuiver afgebakend en zoo geheel nationaal is.

Wanneer het mogt noodig zijn dat het leger worde geroepen om zijne bestemming te volgen, dan wordt ook de medewerking van alle strijdbare burgers van den Staat gevorderd. Voor zooveel de schutterijen betreft die, in de eerste plaats, zich in den strijd bij het leger zullen aansluiten, is het een vereischte dat zij in tijd van vrede worden geoefend en voorbereid om des noods te kunnen medewerken tot verdediging van den vaderlandschen grond — alzoo tot hetzelfde doel, waartoe bestemd is het leger, dat bij de aansluiting der schutterijen dan ook reeds tot dat doel werkzaam zal zijn.

Alzoo bestaat er tusschen het leger en de schutterijen — de kern der burgerij — wat het hoofddoel betreft, niet het minste verschil.

Hoe beter dus de schutterijen zullen zijn geoefend, en hunne goede samenwerking met het leger zal zijn verzekerd, hoe meer men vertrouwen mag op goede uitkomsten.

Welke voorschriften daartoe dan ook gegeven mogen worden, zeker is het dat, als ieder burger overtuigd is, dat hetgeen van hem gevorderd wordt alleen strekt tot bescherming, des noods tot verdediging, onzer nationaliteit, hij zal beseffen de noodzakelijkheid dat ieder voldoet aan een der eerste burgerpligten, en dat het de nationale kracht bij uitstek vergroot, als ook ieder in tijd van vrede tot voorbereiding voor den oorlog welwillend medewerkt.

Behalve de schutters zullen er nog vele andere burgers zijn, die, als het gevaar dreigt, zullen verlangen ook het hunne tot bescherming van onze dierbaarste belangen bij te dragen.

Even als in vroegere jaren, zullen duizenden zich willen scharen onder de vanden van Oranje om deel te nemen aan den strijd.

Dan eerst wordt de waarde van die onverpligte zelfopoffering

verhoogd, wanneer ook zij niet geheel onvoorbereid zich ter verdediging uitrusten. Voor hen wordt dus noodig eene vrijwillige oefening in tijd van vrede, eene oefening, waardoor ten minste eenige bekendheid met hetgeen ons krijgswezen betreft wordt verkregen, en dat zal eerst dan plaats vinden, als meer en meer zal zijn levendig geworden het besef, dat ieder burger van den Staat verplicht is, direct of indirect mede te werken tot het doel, waarvoor het leger meer bepaaldelijk is bestemd. Hoe nuttig het is om in dat opzigt den volksgeest op te wekken, dit zal ik wel niet behoeven te betoogen. Vereenigingen, zoo als in vroegere tijden bestonden en in vele plaatsen ook thans nog bestaan onder den naam van Schuttersgilden, Schuttersvereenigingen enz. kunnen daartoe krachtadig medewerken, als bij de zucht naar eene aangename uitspanning ook het nationale gevoel doet beseffen dat dergelijke uitspanningen dienstig kunnen worden gemaakt tot bevordering van een vaderlandsch belang. Ook op eene andere wijze geeft hetgeen in naburige landen, vooral in Engeland, is tot stand gebracht, de voorbeelden aan de hand van hetgeen ook nog bij ons zou kunnen worden gedaan, en zeker is het, dat met het oog op de verdediging onzer kusten, groote voordeelen zouden zijn te verwachten, b. v. van vereenigingen als die waarvan hier sprake is, in de plaatsen langs die kusten gelegen.

Daarom kan het niet genoeg worden herhaald, dat eene goede weerbaarheid het aanzien van- en de achting voor een volk verhoogt; want eene natie, die blijk geeft van wezenlijke kracht harer nationaliteit, wordt ontzien en geëerd, en kan rekenen op sympathie bij alle beschaafde volkeren. Zoo lang dan ook het Nederlandsche volk van die waarheid overtuigd, eensgezind zijne kracht blijft zoeken in de instellingen welke zijne regten en vrijheden waarborgen, zoo lang zal men met gerustheid de toekomst te gemoet gaan, en zal het in de oogenblikken van gevaar zeker niet ontbreken aan mannen, die ons zullen voorgaan om, op eene roemrijke wijze, aan een der voornaamste burgerplichten te voldoen.

Wij behoeven geene slaafsche navolgers te zijn van hetgeen bij den vreemde wordt aangetroffen en ons, ten minste bij eerste aanschouwing, aantrekt; maar ook wij behoeven het niet te verzwijgen wat ons bij den vreemde, ook met opzigt tot eene ontwikkeling van den volksgeest in het belang eener zelfverdediging, ter

navolging nuttig toeschijnt, en daarom verneen ik U te mogen wijzen op dat land, waarin de belangstellende bezoeker zeer spoedig de overtuiging erlangt, dat het is bewoond door een volk, waarvan ieder burger zich onverplicht oefent en voorbereidt om tot verdediging van zijn onafhankelijk volksbestaan mede te werken; een volk, waarvan de jongelingschap wordt opgeleid in den wapenhandel, om — als het ware, in het kinderlijk gemoed reeds aan te kweken dat gevoel, diè liefde voor den geboortegrond, welke het mannelijk hart eenmaal zal moeten versieren en opwekken tot het vervullen van een zijner eerste pligten — een pligt die vordert, dat hij tot verdediging van zijn vaderland tegen vreemde overheersching immer beschikbaar zij, en ten strijde trekt, toegerust, niet louter met goede bedoelingen en eene groote mate van opgewondenheid, maar geoefend en voorbereid om tot het groote doel krachtdadig te kunnen medewerken.

Is zulk een land, Mijne Heeren, in Uwe schatting niet een voorbeeldig land?

Is het volk, dat daarin woont niet een magtig volk, dat ons aantrekt omdat het bezield is met zulk eenen echt nationalen geest?

De indrukken, welke ik heb behouden van dat geliefkoosde natuurland, van Zwitserland, waarin ik zulke theoriën met opzigt tot verdediging van een onafhankelijk volksbestaan zag in praktijk gebracht, hebben mij dat volk doen hoogachten, en als ik dikwijls, in verschillende gemeenten, getuige was van de militaire oefeningen van jongelingen, die met zorg werden onderwezen om later hun vaderland te kunnen beschermen, kwam bij mij vaak de gedachte op, dat het Zwitsersehe volk, reeds door de natuur zoozeer bevoorregt, een gelukkig volk moet zijn, waardig om ontzien te worden; — in één woord, ik verkreeg in het gastvrije Zwitserland grooten dunk van de verwachtingen, welke men mag koesteren van de ontwikkeling van den volksgeest, om bij zelfverdediging op eigen krachten te kunnen vertrouwen, waartoe dan ook reeds in het kinderlijk gemoed op eene voorbeeldige wijze de zaden worden gestrooid.

Niet zonder reden zal men kunnen beweren, dat eene vergelijking tusschen Nederland en Zwitserland, wat hunne wecrbaarheid betreft, niet mogelijk is; omdat een leger met medewerking der burgers in het eerste — eene volkswapening met ondersteuning

van eene geringe krijgsmagt, in het andere land, het voornaamste gedeelte hunner weerbaarheid uitmaakt; dat door het leger in het eene land wordt voorzien, in hetgeen voornamelijk van het volk in het andere land wordt gevorderd, en dat dus het leger in Nederland den burger ontheft van verplichtingen, welke den burgers van Zwitserland zijn opgelegd.

Het is waar, maar eene vergelijking tusschen beide landen in dat opzigt is vooral daarom tot niets leidende, omdat de beginselen, waarop de verdediging van het land in Zwitserland berust, tot toepassing bij de verdediging van Nederland in geenen deele kunnen worden aanbevolen.

Ware het mogelijk in Nederland eene burgerwapening zoodanig zamen te stellen, dat men verzekerd kon wezen, dat als het noodig mogt zijn, daardoor eene goed geoefende en zamenwerkende krijgsmagt zou worden verkregen, dan zeker kon het leger verminderd en vereenvoudigd worden; maar dit is in Nederland ondoenlijk, ten minste naar mijne innige overtuiging, en daarenboven zou het ten eenemale in strijd zijn met de belangen der burgerij zelve.

Intusschen is het mijne bedoeling niet geweest om eene vergelijking te maken tusschen beide landen, maar ik heb allcen een voorbeeld willen aanhalen van een land, waarin de volksgeest met opzigt tot zijne zelfverdediging zoodanig is ontwikkeld, dat het bewustzijn daár algemeen is, dat men op eigen krachten behoort te kunnen vertrouwen, en dat bewustzijn moeten ook wij Nederlanders hebben.

Zeer verklaarbaar is het, dat in rustige tijden van vrede en welvaart, de gedachten van eene mogelijke verdediging van het land worden afgeleid, vooral bij een arbeidzaam, nijver en handeldrijvend volk, maar daarom is het te meer plicht, als de gelegenheid zich voordoet, te spreken en te herinneren aan zaken die zullen kunnen bijdragen om den vrede en de welvaart te bestendigen en te verzekeren.

Ik wensch niet in het minste te kort te doen aan de opregtheid van het nationale gevoel, dat ons Nederlanders eigen is; — bij hoevele gelegenheden storten zich de gemoederen in dat opzigt niet zoodanig uit, dat het den vreemde moet overtuigen, dat ook in Nederland een bevoorregt en gelukkig volk leeft, een volk dat

gehecht aan zijne instellingen en zeden, er prijs op stelt om een vrij en onafhankelijk volk te zijn en te blijven; maar voorbereiding, om in iedere omstandigheid in staat te zijn te kunnen beschermen en verdedigen wat allen lief en dierbaar is, is noodig, wil men op de toekomst vertrouwen.

Ware het mij veroorloofd mij van eene oneigenlijke uitdrukking te bedienen, ik zou zeggen: de band, die de harten van de broederen van hetzelfde vaderland vereenigt, en die dikwijls zoo luide van zich doet hooren om van de nationale gevoelens te doen blijken, mag ook in rustige, kalme tijden wel eens worden aangeraakt, om niet te doen vergeten dat wij Nederlanders in eene krachtige zelfverdediging den zekersten waarborg kunnen en moeten zoeken voor ons voortdurend geluk.

Moge ook daartoe eene Vereeniging van krijgskundigen en niet-krijgskundigen in ons Vaderland, nuttig zijn! en dit zal ongetwijfeld het geval wezen, wanneer ieder, in den kring waarin hij zich beweegt, dáár waar het past, overtuigt, opwekt en aanmoedigt tot verspreiding van denkbeelden, waarvan de verwezenlijking onze nationaliteit kan verhoogen en verbroedering zal bevorderen.

Ik zeg verbroedering, niet om te doen veronderstellen, dat tussehen burgers, die zich aan het krijgsmansleven hebben gewijd, en burgers, die in andere betrekkingen hun Vaderland dienen of nuttig zijn, wat de personen betreft, verbroedering zou noodig wezen, maar ik doel op verbroedering in meeningen en inzigten, waar die in verschillende rigtingen worden geleid naar hetzelfde doel, dat is het waarachtig welzijn van het Vaderland.

Ons zamen zijn zal daartoe nuttig kunnen medewerken, en daarom vooral heb ik getracht, in deze eerste bijeenkomst, bij U Mijne Heeren, uit te lokken een eenstemmig oordeel omtrent het zuiver nationale doel, hetwelk tot grondslag ligt voor de bestemming van het Nederlandsche leger.

De Voorzitter dankt den spreker voor zijne gehouden voordragt, en stelt de Vergadering in de gelegenheid tot het wisselen van gedachten over het gesprokene.

De heer JONCKBLOET vat het woord op en wijst, in de eerste plaats, op het nut dat deze Vereeniging niet slechts voor burgers

maar ook voor militairen kan hebben, en op het verblijdende verschijnsel van de verbroedering die hier plaats heeft. Spreker vroeg vooral het woord, omdat hij het van belang rekent dat van de eerste Vergadering af discussie gevoerd worde. Zeker kan eene voordragt van den katheder gedaan nut stichten, vooral wanneer die op zulk eene uitstekende wijze geschiedt als heden avond het geval was; maar zullen deze bijeenkomsten vruchtbaar zijn, dan moet er meer geschieden dan aanhooren, dan moet er ook van de banken der toehoorders gesproken worden.

Zoo hij naar aanleiding van het gesprokene door den heer VAN SYPESTEYN het een en ander wenscht in het midden te brengen, het is zeker niet om het thema, door den heer VAN SYPESTEYN behandeld, tegen te spreken: wie toch zou niet beamen, dat de bestemming van het leger is, de verdediging der nationale belangen.

Ons leger behoeft gelukkig geen Napoleon of geen Bismarck tegen de burgers te verdedigen; zijne bestemming is het keeren van den vreemden indringer, hij moge dan komen uit het Zuiden of uit het Oosten.

Spreker zal zich dan ook bepalen tot het ophalen van een enkel punt. De heer VAN SYPESTEYN heeft gewaagd van het jaar 1648; Spreker wenscht daaraan een paar opmerkingen vast te knopen.

Niemand zal beweren dat de Staten onzer Provinciën, en vooral die van Holland, zich na het sluiten van den vrede van Munster zeer verdienstelijk jegens het leger hebben gemaakt; even waar is het, dat het tijdperk van verval van ons leger dateert van omstreeks 1648, maar zoo hij al de Staten niet wil verdedigen, acht spreker het toch wenschelijk een enkel woord in hun voordeel te zeggen aangaande den strijd tusschen die Staten en Willem III gevoerd.

Doorgaans wordt dat onderwerp oppervlakkig behandeld; men zegt in den regel dat de Prins het leger op een betamelijken voet wilde terugbrengen, zonder het, met het oog op den toestand van Europa, te veel te verminderen.

Men neemt verder aan dat de Staten het leger grootendeels wilden afdanken, en zulks in de 1^e plaats uithoofde van den berooiden toestand der schatkist; ten anderen omdat zij beducht waren voor de veroveringszucht van den Prins en van zijne raadslieden, zooals SOMMELSDIJK, de Stadhouder van Friesland en anderen,

en eindelijk, omdat de Staten weinig ingenomen waren met militaire instellingen; in 't kort: de handelingen der Staten worden meestal van de slechtste, die van den Prins van de schoonste zijde beschouwd.

Het geschil tusschen de Staten en den Prins was hoofdzakelijk eene kwestie van legerorganisatie; de Prins wilde het leger verminderen door reductie d. i. door van iedere kompagnie, toen ter tijd nog de eenheid, een gedeelte af te danken, maar de kaders te behouden. Op deze wijze hield de Prins een wel verminderd, maar toch vrij aanzienlijk leger op de been. Met minder kon men niet toe, al was het maar om de grensvestingen te bezetten. — Dat leger zou intusschen hoofdzakelijk op 't papier bestaan.

De Staten kantten zich tegen die plannen. Zij waren, en niet zonder reden, bevreesd dat de Prins op nieuw den oorlog met Spanje zocht, en het behoud der kaders en der vreemde officieren, die hem toegedaan waren, zou hem in staat gesteld hebben het leger spoedig op voet van oorlog te brengen. Daarom vorderden de Staten cassatie d. i. het afdanken van geheele kompagniën; daardoor was men in de gelegenheid te bezuinigen, bij het vervallen van zoovele officiers-traktementen, en tevens kon men vele vreemdelingen, voornamelijk Franschen, die als kolonel of kapitein bij ons leger dienden en geheel aan de zijde van den Prins waren, van de hand zenden.

De Staten wilden op die wijze hun politiek en finantieel doel bereiken; zij drongen aan op vermindering van het leger, maar tevens, en daarop wordt niet genoeg gewezen, verlangden zij voltallige kompagniën. Dit blijkt voornamelijk, doordien er voorgesteld werd, dat de monsteringen niet meer zouden gehouden worden door monster-kommissarissen, maar door gecommiteerden uit de Staten zelve. De kompagniën telden 100 à 200 man op papier, en zouden bij reductie gebragt worden b. v. op 80 man; maar in de werkelijkheid zouden er misschien slechts 20 man zijn. Hoedanig toch was de toestand? De Staat gaf aan een' officier commissie om eene kompagnie te werven, dat was zijne kompagnie; de Staat handelde alleen met dien kompagnies-kommandant, en betaalde hem de gelden uit tot onderhoud zijner manschappen. Maar dikwijls bleven, bij den slechten staat der kas, die gelden langen tijd achterwege. De manschappen moesten niettemin betaald

worden, daar zij anders, gelijk de ondervinding leerde, òf dienst weigerden, òf bij vriend en vijand gingen plunderen. De kompagnies-kommandant nu had niet altijd het noodige geld om die betaling te doen, als de ordonnantiën van betaling niet gehonoreerd werden. Hij moest geld opnemen bij personen, die op hunne beurt aan de Staten de uitbetaling gingen verzoeken (solliciteurs), maar die dan aan den officier zeer bezwarende conditiën stelden.

De kapitein moest dus, om niet al te veel te verliezen, een middel zoeken om zich te dekken, en vond dit door, in plaats van eene voltallige kompagnie van 100 à 200 man, slechts weinige manschappen, dikwijls een 25tal, onder de wapens te houden; en dit waren nog niet altijd bruikbare soldaten, maar soms invaliden. Op het papier, op de monsterrol, was het korps voltallig, want bij elke monsterring strooide men den kommissarissen, die veel door de vingers zagen, zand in de oogen.

In plaatsen, waar twee of meer kompagniën lagen, leende men de manschappen van elkander of huurde allerlei volk, rijp en groen. Het was genoeg, indien aan de monster-kommissarissen slechts het vereischte aantal werd getoond, al waren daar ook gebrekkigen, kreupelen enz. onder.

Volgens het systeem van den Prins zoude daarin geene verandering worden gebragt; men zou dus *op papier* cenige duizenden manschappen hebben, maar in de werkelijkheid waren die er niet. De Staten daarentegen wilden dat de gecommitteerden voortaan goed zouden toezien en niet betalen, dan voor voltallige kompagniën, maar die moesten dan ook terstond betaald worden. Er zouden zoodoende bij cassatie op papier minder manschappen zijn dan bij het reductie-stelsel; in de werkelijkheid zou echter het leger sterker wezen.

Houdt men dit in het oog, dan zijn de Staten van Holland in hunnen strijd met Prins Willem II niet zóó te beschuldigen, als veelal geschiedt. Spreker heeft gemeend daarop de aandacht te moeten vestigen, evenwel niet als eene afkeuring van het gesprokene door den heer VAN SYPESTEYN, die dit punt slechts zeer in het voorbijgaan heeft aangeroerd; hij heeft alleen een historisch feit willen rectificeren, en deed dit vooral om dezen avond het ijs te breken, opdat het reeds in deze eerste Vergadering bij geene bloote

voordragt zou blijven . maar opdat er ook van deze banken zou gesproken worden. Het is wenschelijk dat er discussie plaats hebbe, en dat zoo doende, door wrijving van denkbeelden, het doel dezer Vereeniging te beter worde bereikt.

De heer VAN SYPESTEYN bedankt den heer JONCKBLOET voor de welwillende beoordeeling zijner voordragt. Het verheugt hem dat die spreker daarin eene aanleiding heeft gevonden om eenige opmerkingen mede te deelen. Bij zijn optreden betuigde de heer VAN SYPESTEYN reeds dat er, voor eene eerste bijeenkomst, eigenaardige bezwaren bestonden in het kiezen van eenig onderwerp. Welligt was een onderwerp, dat veel discussie zou uitlokken, voor zoodanige bijeenkomst minder geschikt.

De heer JONCKBLOET heeft het tijdperk na 1648 ter sprake gebragt; ook Spreker heeft niet nagelaten er op te wijzen dat Prins Willem II, niet ten onregte, van oorlogzuchtige bedoelingen werd verdacht gehouden; van daar welligt zijn streven om eene *vermindering* (waarmede de Staten van Holland zich niet konden vereenigen) zoodanig tot stand te brengen, dat als het noodig mogt worden, het leger weder spoedig kon worden gebragt op eene behoorlijke sterkte.

In de rede van den heer JONCKBLOET is Spreker de bewering op gevallen, dat de organisatie door de Staten gewild, ten doel zou hebben gehad om de beschikking te verkrijgen over *meer* troepen met *minder* kompagniën.

Hij is van eene geheel andere meening; — juist eerst na 1650 zijn in het leger vele misbruiken geslopen, o. a. het niet voltallig houden der kompagniën, op grootere schaal dan dergelijk misbruik welligt reeds vroeger bestond, waardoor een schandelijk geldge- win oogluikend werd toegelaten, iets waartegen dan ook door Prins Willem III, onverwijld nadat hij de magt in handen had gekregen, de strengste verordeningen werden uitgevaardigd.

Spreker gelooft dat de oorlog ter zee met Engeland het oog der Staten heeft afgetrokken van de verdediging te land. De Staten van Holland vooral, dachten toen niet aan de mogelijkheid van een aanval aan de landzijde. Voor het leger werd niets gedaan. De openvallende betrekkingen van groot gewigt zooals: van Veldmaarschalk, Generaal der artillerie enz. werden niet aangevuld; terwijl zelfs door de Regering ziekelijke en afgeleefde man-

nen in belangrijke betrekkingen werden geplaatst, alleen om hen te beoordeelen.

Hij gelooft dus niet dat de Staten van Holland kunnen worden vrijgesproken van het geheele krijgswezen op eene onbegrijpelijke wijze te hebben verwaarloosd.

De heer JONCKBLOET merkt op, dat hij de Staten slechts op één enkel punt heeft willen verdedigen. Hij doet nog uitkomen dat de reorganisatie, zooals die door de Staten in 1650 bedoeld was, niet is tot stand gekomen. De zeeoorlogen hebben blijkbaar de zorg voor het leger verminderd, waartoe zeker ook heeft medegewerkt de reactie tegen den coup d'état van den Prins.

De heer STIELTJES wenscht, naar aanleiding van het door den heer VAN SYPESTEYN gesprokene, een enkel woord in het midden te brengen. Deze heeft gewezen op den sterken aandrang tot bezuiniging na 1648, als hoofdoorzaak van de verwaarloozing der landmagt; maar er dient wel onderscheid gemaakt te worden tusschen *bezuiniging* en *verwaarloozing*.

Dat het leger soms verwaarloosd is, zal de heer STIELTJES niet tegenspreken, maar dit was niet het gevolg van de bezuinigingen. De stelling: *dat gedurende het bestaan der republiek nooit te weinig geld voor het leger is toegestaan*, zou naar zijne meening gemakkelijk te verdedigen zijn; maar het werd niet goed besteed. Men moet een leger niet altijd beoordeelen naar de som, die er voor uitgegeven wordt; al kost het veel geld, dan kan het toch nog slecht zijn. Een bewijs hiervan levert ons het Fransche leger onder Soubise; dat leger kostte veel geld, telde een groot aantal officieren — wel is waar door gunst daar bij geplaatst — en dat leger leed de schandelijke nederlaag van ROSSBACH. De vastgestelde sterkte van het leger der republiek is altijd voldoende geweest; zelfs na 1652 telde het nog 23.000 man infanterie en 3.000 man kavallerie, buiten de artillerie, wier sterkte Spreker zich niet herinnert.

Wanneer men daarbij in aanmerking neemt dat de legers van dien tijd 2 à 3 maal minder sterk waren dan thans, dan betekent die sterkte van 26.000 man nog al iets, en staat gelijk met een leger van 70 à 80.000 man in onze dagen.

En niettegenstaande die aanzienlijke sterkte van 26.000 man, bragt men geen 6.000 man te velde tegen den bisschop van

Munster. Dit kwam vooreerst, zooals door den Hr. JONCKBLOET reeds is aangegeven, door het misbruik der mortepayen; men had smeden, timmerlieden, gebrekkigen enz., maar geene soldaten.

Maar al ware in de 2^e plaats het leger voltallig geweest, dan toch was het verdedigingsstelsel gebrekkig; de troepen waren verspreid in eene menigte vestingen, forten, kleine plaatsen, bicoques; er was geen samenhang.

Reeds FREDERIK HENDRIK had aangedrongen op eene vermindering van dat groot aantal vestingen. Ware die raad toenmaals gevolgd en het leger des bisschops aangevallen door de gehele Nederlandsche magt (het bezetten der overgeblevene vestingen aan de burgerijen opdragende), dan ware de vijand in veertien dagen tijds over de grenzen geworpen.

Dezelfde krachtsversnippering had plaats in 1672; het leger telde toen 69,300 man, dus eene voldoende magt, en toch stond er slechts aan den Boven-IJssel 15 à 16,000 man; de overigen waren verspreid. Te Maastricht bevonden zich 10,000 man onzer beste troepen, en niet alleen in het kasteel van Valkenburg en in Daelhem, maar ook in Emmerik, Rees, Wezel, Burik, Orsoy, Rijnberk, Grol, Breevoort, Doetinchem, Koevorden enz. lagen bezettingen, soms van slechts 2 en 300 man. Bij slot van rekening behaalde het vijandelijke leger de overwinning. Hoe geheel anders had de uitkomst kunnen zijn, indien deze verspreide troepen vereenigd waren geweest!

In de oorlogen der vorige eeuw ging het eveneens; in 1715 werd het barrière-traktaat gesloten. Hoe ooit bij iemand het denkbeeld heeft kunnen opkomen, om een kleinen Staat te willen verdedigen door in een ander land een groot gedeelte zijner troepen in vestingen te leggen, is hem onbegrijpelijk. Spreker zal niet beweren dat het leger toen goed was, maar de hoofdfout was alweder gelegen in het versnipperen onzer magt. Er lag garnizoen in Meenen, Brussel, IJperen, Doornik, Namen, Dixmuiden, enz. enz.

Die toestand bleef onveranderd; de heer VAN SYPESTEYN zeide dat wij in 1793, 58,000 man in betaling hadden. Die troepen waren goed; zij hebben later in de Zuidelijke Nederlanden tegen de Franschen zeer goed gevochten, bijv. bij Warwick onder Prins

FREDERIK, bij Fleurus onder den Prins van Oranje, en toch gelukte het aan BERNERON, in het begin van 1794, om met 6,000 man tot de Willemstad door te dringen en die vesting te belegeren. Hoe was dit mogelijk? Al weder omdat wij, door eene noodlottige verdeling van magt, nergens met kracht konden handelen. Zoo bevonden zich op het einde van het beleg in Willemstad 500 infanteristen en 40 artilleristen, die aldaar waren aangekomen met detachementen van 20 en 30 man. Wanneer een goed veldleger uit Bergen op Zoom in den rug van 's vijands divisie had kunnen deboucheren, dan waren en belegeringspark en belegeringskorps verloren gegaan. Spreker houdt dus vol dat niet de *bezuiniging*, maar de voortdurende *versnippering van magt* de oorzaak onzer nederlagen geweest is.

De heer MOLLINGER wijst er op, dat bij de vele goede voorbeelden, door den heer VAN SYPESTEYN aangehaald om te betoogen dat de inrigting van ons leger niet altijd aan de bestemming beantwoord heeft, door dien spreker ook gekozen is het jaar 1794; hij vindt die keuze minder gelukkig, niet dat hij wil beweren dat het leger toen ter tijd goed was, maar hij gelooft dat de reden van onzen tegenspoed in die dagen meer moet gezocht worden in de staatkundige gevoelens van ons volk, dat voor twee derde Franschgezind was.

Ware dit niet het geval geweest, dan zou de natie waarschijnlijk even als in den 80jarigen vrijheidskamp als één man zijn opgestaan, om de door onze voorvaderen zoo duur gekochte onafhankelijkheid te verdedigen.

Volgens de meening van den heer MOLLINGER had de heer VAN SYPESTEYN de gebeurtenissen van het jaar 1799 welligt op meer geschikte wijze tot zijn betoog kunnen doen strekken; ook in dien tijd lieten de zaken het leger betreffende veel te wenschen over. Spreker heeft van den veldtogt van 1799 in Noord-Holland eene studie gemaakt en is, juist door de welwillendheid van den heer VAN SYPESTEYN, in de gelegenheid geweest kennis te nemen van bescheiden en brieven door den generaal DAENDELS geschreven, waaruit op nieuw blijkt, dat ons leger bij het begin van den veldtogt in eenen toestand verkeerde, die zeker niet deed verwachten, dat het aan zijne bestemming zou beantwoorden.

Wat den generaal DAENDELS betreft, het valt niet te ontken-
nen dat hij groote gebroken heeft gehad, maar niettemin is het
iemand, wiens nagedachtenis in eere behoort gehouden te worden,
vooral met het oog op zijne verrigtingen in onze koloniën. Spreker
is er niet van overtuigd, dat DAENDELS onbekend was met de
gesteldheid van onzen bodem. Tegenover den geschiedschrijver,
in ons midden tegenwoordig en zoo even door den heer VAN
SYPESTEYN aangehaald, kan men een ander schrijver stellen, een
krijgskundige, — wiens naam, niettegenstaande hij over dit onder-
werp anonyme geschreven heeft, genoegzaam bekend mag worden
geacht. Die schrijver gaat volstrekt niet van de meening uit, dat
het verlaten van de stelling *de Zijpe* tot de gevolgtrekking moet
leiden, dat DAENDELS onbekend was met de gesteldheid van het
terrein; iets wat zeer zeker in een bevelvoerend generaal eene
groote fout zou geweest zijn.

In het geval waarin DAENDELS verkeerde, was die handeling zoo
kwaad niet, en wanneer de Engelschen met eenige energie ge-
handeld hadden en zij, zoo als men algemeen meende dat ge-
schieden zou, met de vloot naar Amsterdam waren gegaan, —
dan zou iedereen het in DAENDELS hebben geprezen, dat hij ge-
zorgd had bij de hoofdstad te zijn; zijn leger was zwak, zijne
linkerflank kon omgetrokken en de positie aldaar door de vijan-
delijke schepen beschoten worden. Dit wordt alleen aangehaald
om te doen zien, dat het verlaten zijner stelling DAENDELS niet
onvoorwaardelijk als eene fout moet aangerekend worden.

De heer VAN SYPESTEYN antwoordt, dat hij meent met regt
te kunnen zeggen, dat DAENDELS, als bevelhebber der troepen
in Noord-Holland, in 1799 reden heeft gegeven om te beweren,
dat hij geene voldoende kennis bezat van het terrein, dat hij
verdedigen moest. Spreker gelooft te eer gerechtigd te zijn die mee-
ning vol te houden, omdat hij reeds *elf* jaren geleden (in den
Militairen Spectator van October 1854) openlijk die meening heeft
voorgestaan, met blootlegging van de redenen waarom, en hem
daaromtrent tot heden niet de minste tegenspraak is bekend
geworden, zelfs niet van den schrijver over den veldtogt van
1799, wiens bijdrage aanleiding had gegeven tot des sprekers
opstel.

Hij heeft ook niet gesproken van het verlaten van de stelling

in den polder van *de Zijpe*, waarvan de geachte spreker, de heer MOLLINGER, gewnagd heeft. Het zal den heer MOLLINGER uit het bedoelde geschrift blijken, dat Spreker DAENDELS handelingen in dat opzigt niet verdedigen kan, maar ook dat hij het oog had op het verlaten van den Helder; men mag beweren dat het eene fout is geweest, dat de stelling aldaar niet behoorlijk is versterkt geworden. Dit behoeft daarom niet te verminderen de achting, die men overigens aan een man als DAENDELS wenscht toe te dragen.

De heer MOLLINGER verklaart het met het opstel van den heer VAN SYPESTEYN eens te zijn, dat DAENDELS in den slag van *Calandsoog* mislagen heeft begaan, maar niet in alle opzigten kan hij zich met dat geschrift vereenigen. Hij heeft slechts willen aangeven, dat het teruggaan uit den polder *de Zijpe* — de handeling waaruit de onbekendheid van DAENDELS met de gesteldheid van onzen bodem zou zijn af te leiden — veelal als eene fout wordt beschouwd, iets dat volstrekt nog niet als bewezen mag worden aangenomen.

De heer RAEDT VAN OLDENBARNEVELD geeft te kennen, dat hij met genoeg de historische voordragt van den heer VAN SYPESTEYN heeft aangehoord. Hij geeft intusschen in bedenking, of het niet wenschelijk zou zijn de zaken op meer praktisch terrein over te brengen en te onderzoeken *of* en *hoe* met de bestaande middelen ons vaderland tegen een' overmagtigen vijand is te verdedigen, alsmede welke som daartoe vereischt wordt. Hij wenscht den heer VAN SYPESTEYN te verzoeken, die vragen bij eene volgende gelegenheid wel te willen behandelen.

De heer VAN SYPESTEYN verklaart tot zijn leedwezen zich niet nu reeds bereid te kunnen verklaren om deze taak op zich te nemen, aangezien het onderwerp veel studie vereischt en hij thans zeer beperkt is in zijn tijd; ook meent hij, dat er reeds in de meeste spreekbeurten is voorzien.

Nadat nog de heer WEITZEL eene enkele opmerking in het midden heeft gebragt, verklaart de heer RAEDT VAN OLDENBARNEVELD van het door hem gesprokene geen voorstel te willen maken; hij verlangt het slechts als een wensch beschouwd te hebben.

Daar verder niemand het woord vraagt, gaat de vergadering

over tot het balloteren van 41 kandidaten, die allen tot lid worden aangenomen.

De Voorzitter sluit hierop de vergadering.

De 1^e Secretaris,

Joost.

De buitenleden, die inlichtingen hebben te vragen omtrent het Reglement, of het behandelde in de verslagen door bijdragen of opmerkingen wenschen toe te lichten, gelieven zich te wenden aan den tweeden Secretaris.
